

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Jana Ostřanská

*Pohled pěstouna na období po odchodu dítěte svěřeného do
pěstounské péče na přechodnou dobu*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová Ph. D.

2016

Prohlášení o samostatnosti zpracování kvalifikační práce

„Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.“

V Olomouci dne 17. března 2016

.....

Jana Ostřanská

Poděkování

Děkuji především Mgr. Haně Šlechtové Ph. D. za odborné vedení při procesu tvorby práce, za podnětné připomínky a mnoho cenných rad. Rovněž bych chtěla poděkovat Lence Richterové, která mi byla velmi nápomocná v průběhu zpracování výzkumu. Chtěla bych také poděkovat svému manželovi, rodině a přátelům za veškerou podporu a trpělivost při psaní bakalářské práce.

OBSAH

Obsah	4
Úvod	7
1 Pěstounská péče na přechodnou dobu	9
1.1 Právní úprava PPPD.....	10
1.1.1 Mezinárodní dokumenty	11
1.1.1.1 Listina základních práv a svobod.....	11
1.1.1.2 Úmluva o právech dítěte	11
1.1.2 Vnitrostátní úprava.....	12
1.1.2.1 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí	12
1.1.2.2 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.....	14
1.2 Kritéria výběru pěstounů pro PPPD.....	15
2 Odchod dítěte od pěstouna	17
2.1 Potřeba pěstouna mít informaci o umístění dítěte po odchodu z jeho péče.....	17
2.2 Potřeba dítěte přijatého do PPPD.....	17
2.2.1 Citová vazba a pocit bezpečí.....	18
2.2.2 Negativní dopady na dítě po odchodu z PPPD	19
2.3 Proces předávání dítěte pěstounem do další péče	19
2.3.1 Principy předávání	20
2.3.2 Fáze předávacího procesu	21
2.4 Postup orgánů činných v procesu zprostředkování PPPD a jiných forem NRP	23
3 Období po odchodu dítěte od pěstouna	26
3.1 Prožívání odchodu dítěte pěstounem	26
3.1.1 Obecné strategie zvládnání těžké situace.....	26
3.1.2 Proces truchlení jako důležitý faktor vyrovnání se se ztrátou	29

3.1.3	Schopnost vyjádření emocí	32
3.2	Ukončení cyklu PPPD, supervize a regenerace pěstounských rodin	33
4	Metodologie Výzkumu	34
4.1	Formulace výzkumného problému a výzkumné otázky	34
4.2	Metoda kvalitativního výzkumu	34
4.3	Metoda sběru dat	35
4.4	Popis výzkumného souboru	36
4.5	Průběh výzkumu a jeho reflexe	36
4.6	Fixace a zpracování dat	38
4.7	Etické hledisko výzkumu	39
5	Výsledky analýzy dat	40
5.1	Reakce pěstounů na sdělené rozhodnutí o odchodu dítěte z jeho péče	41
5.1.1	Radost za dítě i uvědomění si ztráty pro sebe	41
5.1.2	Uvědomění si vlastní potřeby vyrovnání se i ohledu na atmosféru předání dítěte jako výchozí bod pro anticipovaný postup „odžívání ztráty“	42
5.1.3	Bolestivost ztráty výhradního vztahu k dítěti	42
5.1.4	Důležitost navázání kladného vztahu s novou rodinou dítěte a dobrého hodnocení rodiny pro klidné prožívání předání a budoucnost dítěte ...	44
5.2	Následná reakce na odchod a prožívání pěstounů v období po odchodu dítěte	45
5.2.1	Obranné mechanismy a „copingové strategie“ jako nástroje sloužící k vyrovnání se s odchodem dítěte	46
5.2.2	Spiritualita pěstounů jako podpůrný faktor zvládnání	47
5.2.3	Faktory přispívající k tvorbě citové vazby a ovlivňující prožívání následné ztráty	48
5.3	Navázání kladného vztahu s novou rodinou	51

5.4 Role genderu v procesu předávání a prožívání následného období po odchodu dítěte	52
Závěr	55
Bibliografický seznam	57
Seznam zkratek.....	61

ÚVOD

Na myšlenku tématu mé práce mě přivedla moje maminka, která se již nějakou dobu zajímá o problematiku týkající se pěstounské péče na přechodnou dobu. Při hledání informací na internetu jsme natrefily na spoustu zajímavých prací, které se více dopodrobna zabývají touto formou náhradní rodinné péče. Málokdo se však hlouběji zaobírá tématem zaměřeným na prožívání pěstounů po odchodu dítěte z jejich péče. Domnívám se, že právě tato oblast týkající se odchodu dítěte patří mezi nejtěžší v procesu pěstounské péče na přechodnou dobu a může mnohdy být kamenem úrazu pro ty, kdo uvažují o tom stát se pěstouny na přechodnou dobu.

Cílem mé práce bylo zjistit, jak pěstoun vnímá období po odchodu dítěte, které mu bylo svěřeno do péče na přechodnou dobu, a jak na odchod dítěte reaguje. Na základě toho jsem se rozhodla udělat kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny.

Výzkumu samotnému předchází představení konceptuálního rámce, v němž probíhal. V první kapitole nejdříve obecně vymezuji co je pěstounská péče na přechodnou dobu, jaká je právní úprava této formy péče a jaké jsou kritéria výběru pěstounů pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. V druhé kapitole se jen okrajově zmiňuji o potřebě pěstouna vědět, kam dítě půjde a o potřebách dítěte přijatého do pěstounské péče na přechodnou dobu. Velkou část kapitoly pak věnuji samotnému předávání a odchodu dítěte z péče pěstounů. Na závěr kapitoly se zaměřuji na postup orgánů činných v procesu zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu a jiných forem náhradní rodinné péče. Třetí kapitola je zaměřena na období po odchodu dítěte. V této kapitole se zabývám prožíváním pěstounů po odchodu dítěte ze své péče, popisuji zde obecné strategie zvládnání těžké situace a samotný proces truchlení, který je důležitým faktorem pro zvládnání těžké situace. V závěru se stručně zmiňuji, jak probíhá ukončení procesu předávání dítěte do nové rodiny.

Po představení konceptuálního rámce následuje kapitola věnovaná metodologii vlastního výzkumu. Po specifikaci výzkumného problému a výzkumné otázky, tedy cílů bakalářské práce, představuji metodu analýzy dat, na níž v páté kapitole navazuje interpretace dat. Zde uvádím úseky z rozhovorů s respondenty, které prošly analýzou dat a

jejich interpretaci v členění dle jednotlivých kategorií. Výsledky výzkumu tak ukazují, jak pěstouni reagují na zprávu o tom, že jim svěřené dítě bude umístěno jinam (zpět do původní rodiny, do adopce...), jak reagují na odchod samotný a jak prožívají období po odchodu, představují význam kontaktu s rodinou, kde bude dítě nadále, a také vysledované rozdíly v reakcích a postojích mezi ženami-pěstovnkami a muži-pěstouny. Následně v závěru provádím shrnutí výzkumu a reflexi výstupů své bakalářské práce a splnění vytyčených cílů.

1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

V této kapitole obecně vymezím, co je pěstounská péče na přechodnou dobu (dále PPPD). Budu se zabývat jejím smyslem a cílem. Uvedu, jakými znaky se tato forma péče vyznačuje a pro jakou skupinu dětí je tato forma péče určena. V dalších podkapitolách se budu zabývat legislativním ukotvením PPPD a kritériím, které musí splňovat žadatel o PPPD. Na závěr uvedu, jaké jsou práva a povinnosti pěstounů na přechodnou dobu.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je vzhledem k institutu náhradní rodinné péče relativně novou formou péče, která vyšla v platnost 1. 6. 2006, novelou zákona 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Této formě se v praxi také říká *profesionální pěstounská péče*, jejíž název je pro mnohé zažtější a svým posláním také výstižnější. (Gabriel, Novák, 2008, s. 54)

Přesto, že je již uzákoněna několik let, využívá se u nás minimálně. Jedná se o dočasnou péči o děti, u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého a dlouhodobého řešení. Využívá se v případě, že zde existuje reálná možnost, že děti budou osvojeny, půjdou do původní rodiny nebo budou svěřeny do dlouhodobé pěstounské péče. Pěstounská péče na přechodnou dobu je formou náhradní péče, která nahrazuje kojenecké ústavy¹, ve kterých často dochází k citové deprivaci. Respektuje práva biologické matky a zároveň poskytuje dítěti pocit bezpečného světa a možnost citového příklonu. Pěstounská rodina je již od začátku připravovaná na to, že dítě bude v co nejbližší době svěřeno do adoptivní rodiny. Předání dítěte by mělo proběhnout do té doby, než dojde u dítěte z hlediska vývoje k tzv. separační úzkosti, která se začíná projevovat kolem osmého měsíce dítěte. (Zezulová, 2012, s. 174)

Dle Gabriela a Nováka (2008, s. 54) by smyslem pěstounské péče na přechodnou dobu měla být pomoc dětem a mladým lidem, kteří se ocitnou v nepříznivé situaci mimo svůj domov. Díky pěstounské péči na přechodnou dobu mají také rodiče čas na vyřešení problémů, které brání tomu, aby děti měli ve vlastní péči.

---

¹ Pěstounská péče na přechodnou dobu není však pouze pro kojence či malé děti, ale pro všechny děti ve věku 0 – 18 let. (Královehradecký kraj)

Specifika PPPD spočívají především v její časové omezenosti. Dle zákona §27a odst. 9 zákona o sociálně právní ochraně dětí (dále jen SPOD), může PPPD trvat nejdéle 1 rok. Dalším specifikem je, že dítě může být svěřeno jen osobám, které jsou ve zvláštní evidenci pěstounů na přechodnou dobu, a to pouze rozhodnutím soudu na návrh OSPOD. Dále musí pěstouni projít přípravou na PPPD, která má delší časový rozsah (dle §11 odst. 2 písm. b) zákona o SPOD je to 72 hodin). Pěstouni, kteří jsou zařazeni v evidenci, pobírají odměnu i po dobu, kdy nemají žádné dítě v péči, dle §47j odst. 1 zákona o SPOD.

Gabriel a Novák (2008, s. 54 - 55) ve své knize uvádí několik skupin dětí pocházejících z různých problematických rodin, u kterých by se dalo využít pěstounské péče na přechodnou dobu. Pro mnohost těchto skupin, uvedu pouze ty, na které jsem ve svém výzkumu narazila.

V prvním případě jde o děti, které mají vlastní biologickou rodinu nebo alespoň jednoho z rodičů. Jde buď o rodinu, která se o dítě nemůže z vážných (sociálních, zdravotních) důvodů starat nebo jde o rodinu, která dočasně prožívá nějakou krizi. V tomto případě může jít například o problémy v manželství, ztrátu zaměstnání, bydlení apod. (Gabriel, Novák, 2008, s. 55)

Při svém výzkumu jsem se také setkala s pěstouny, jejichž děti byly v pěstounské péči na přechodnou dobu z toho důvodu, že jejich matky byly mladé a nezralé a nebyly schopny zodpovědně plnit svou rodičovskou roli. V jiném případě může jít o děti drogově závislých matek, které potřebují nějaké období na doléčení.

Třetí skupinou jsou děti žijící v rodině, která je dlouhodobě nefunkční. V tomto případě může jít o výskyt domácího násilí, psychické či fyzické zneužívání apod. Pro některé pěstouny je tato skupina tak náročná, že si na ni netroufnou. Naštěstí jsou však stále tací, kteří jsou ochotni vzít si do své péče i dítě, které si prošlo nějakou posttraumatickou zkušeností. (Gabriel, Novák, 2008, s. 55)

1.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA PPPD

V této podkapitole se zaměřím na legislativní ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu. Nejprve zmíním některé mezinárodní dokumenty, které obecně souvisejí s náhradní rodinnou péčí, a pod něž tedy také spadá pěstounská péče na přechodnou dobu.

V další části se podrobněji zaměřím na vnitrostátní úpravu zákonů související s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Významným obdobím je rok 2013, kdy byla přijata novela zákona o sociálně – právní ochraně dětí, ve které jsou zakotveny základní principy o pěstounské péči na přechodnou dobu. Na základě toho se tedy zaměřím podrobněji na tento zákon, který patří dle mého názoru mezi nejdůležitější úpravu související s touto formou péče. Na závěr kapitoly se zaměřím na nový občanský zákoník, který nabyl účinnosti v roce 2014 a který také upravuje pěstounství v obecné rovině a je nezbytným zákonem pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu.

1.1.1 MEZINÁRODNÍ DOKUMENTY

Mezinárodní dokumenty, které přijala Česká republika, patří mezi obecně platné dokumenty, kterými se naše země musí řídit. A to na základě čl. 10 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, kdy se tyto dokumenty staly součástí českého právního řádu. Z hlediska mého tématu patří mezi nejvýznamnější dokumenty Listina základních práv a svobod a Úmluva o právech dítěte.

1.1.1.1 Listina základních práv a svobod

Práve každého rodiče je pečovat o děti, stejně tak mají děti právo na rodičovskou výchovu a péči. Rozhodnutím soudu mohou být omezena práva rodičů a nezletilé děti mohou být odloučeny od svých rodičů. Rodina a rodičovství jsou pod ochranou zákona a ochrana dětí a mladistvých je zaručena. (článek 32 Listiny základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

1.1.1.2 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla přijata 20. listopadu 1989 v New Yorku a jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla podepsána již dne 30. září 1990. V souladu s článkem 49 odst. 2 dnem 6. února 1991, vešla Úmluva pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku v platnost. Ve sbírce zákonů byla vyhlášena pod číslem 104/1991 Sb.

Dle Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost, která je mladší osmnácti let, v případě, že není zletilosti dosaženo dříve, dle právního řádu.

Dle čl. 3., odst. 1 tohoto zákona, musí být předním hlediskem jakékoli činnosti týkající se dětí **zájem dítěte**. To se týká jakýchkoliv veřejných či soukromých zařízení sociální péče, soudů, správních či zákonodárných orgánů.

Každé dítě má také právo znát své rodiče a právo na jejich péči, pokud je to možné. (Úmluva, článek 7)

Dle Úmluvy o právech dítěte má každé dítě právo na zachování své totožnosti, a to včetně jména a rodinných svazků a státní příslušnosti v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. (Úmluva, článek 8)

Stát zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli. K oddělení může dojít pouze v případě, že příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem určí, že takové oddělení je nezbytné v zájmu dítěte (jde-li například o zneužívání či zanedbávání dítěte rodiči nebo v případě, kdy rodiče žijí odděleně a je potřeba rozhodnout o pobytu dítěte).

V situaci, kdy je dítě odděleno od jednoho nebo obou rodičů, je **právem dítěte udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči**, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. (článek 9, Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.).

1.1.2 VNITROSTÁTNÍ ÚPRAVA

Mezi nejvýznamnější právní úpravu, která upravuje pěstounskou péči na přechodnou dobu, patří zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. V další části se proto podrobněji zaměřím na část zákona týkající se PPPD a na závěr stručně vymeším legislativní ukotvení pěstounství v občanském zákoníku.

1.1.2.1 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Dle §27a odst. 1, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vede krajský úřad pro účely zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu evidenci osob, které mohou tuto formu péče vykonávat. Osoby jsou do této evidence zařazeny na základě žádosti podané u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Obecní úřady obce s rozšířenou působností jsou povinné neprodleně žádost postoupit krajskému úřadu (v případě, že byla žádost doplněna o údaje a doklady uvedené v odst. 3).

Do evidence osob jsou zařazeny pouze osoby, které mají na základě odborného posouzení předpoklady pro výkon péče o dítě. V tomto případě se zohledňuje hledisko krátkodobé péče a péče o dítě krátce po jeho narození. (Zákon 359/1999 Sb., §27a)

Dle §27a odst. 3, zákona o 359/1999 Sb., evidence obsahuje:

- a) Osobní údaje žadatele
- b) Doklady uvedené v §21 odst. 5 písm. b) až f) a i)
- c) Písemný souhlas žadatele, s tím, že krajský úřad je oprávněn kdykoliv
  - 1. Zjišťovat další údaje, které jsou potřebné pro zařazení osob do evidence
  - 2. Zjišťovat, zda nedošlo ke změně skutečností, které byly uvedeny v žádosti
- d) Stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností týkající se žádosti o zařazení žadatele do evidence
- e) Stejnopis správního rozhodnutí s vyznačením právní moci nebo stejnopis dohody o výkonu pěstounské péče
- f) Údaje o možném počtu dětí, kterým je osoba v evidenci schopna poskytovat PPPD

Posouzení žadatele se provádí na základě žádosti podané dle odst. 3. Krajský úřad rozhoduje o tom, zda bude žadatel zařazen do evidence. Dále rozhoduje také o vyřazení nebo o tom, že žadatel do této evidence zařazen nebyl.

Obecní úřad obcí s rozšířenou působností dostane od krajského úřadu opis seznamu osob, které jsou zařazeny do evidence osob, které mohou vykonávat PPPD. Pokud dojde k nějakým změnám, krajský úřad je povinen doplňovat tento seznam. (dle §27a odst. 4 - 6, zákona o 359/1999 Sb.

Dle §27a odst. 7, zákona o 359/1999, na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí může soud svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám v evidenci, a to na

- a) dobu, po kterou rodič dítěte nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat

- b) dobu, po jejímž uplynutí může dát matka nebo rodič souhlas k osvojení
- c) dobu, do nabytí právní moci soudu rozhodnout o osvojení, (rozhodnutí o tom, že souhlasu rodičů již není třeba)

Dle odst. 8 tohoto zákona, je soud povinen jednou za 3 měsíce přezkoumat důvody, pro které bylo dítě svěřeno do PPPD. V případě, že odpadnou tyto důvody, soud rozhodne o výchově dítěte. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle 1 rok.

1.1.2.2 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník hlava III., oddíl 2, upravuje pěstounství v obecné rovině. Zákon vymezuje, jaká jsou práva rodičů dítěte a samotného pěstouna. V souvislosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu jsem se rozhodla stručně zmínit, o čem tento zákon v souvislosti s pěstounskou péčí pojednává.

V případě, že o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud dle § 958, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník, svěřit dítě do péče pěstounovi. Soud také rozhoduje o době, na jak dlouho bude dítě svěřeno do pěstounské péče.

Pěstounská péče má dle § 958, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.

Právem rodičů je dle tohoto zákona možnost požadovat dítě zpět do své osobní péče. Soud návrhu vyhoví pouze v případě, že to je v souladu se zájmem dítěte. Přesto, že jsou děti svěřeny do pěstounské péče, rodiče mají vůči dítěti povinnosti a práva, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv, které zákon stanoví pěstounovi. Dle § 961, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník, soud stanoví rodičům rozsah výživného, s ohledem na jejich možnosti, schopnosti a majetkové poměry.

Pěstounem se může stát ten, kdo poskytuje záruky řádné péče, má bydliště na území České republiky a souhlasí se svěřením dítěte do pěstounské péče. Soud dá vždy přednost osobám, které jsou dítěti příbuzné nebo blízké, dle § 962, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník.

Dle § 966, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník, je pěstoun povinen o dítě osobně pečovat a je oprávněn rozhodovat o běžných záležitostech dítěte. Pěstoun v těchto záležitostech dítě zastupuje a spravuje jeho jmění.

Pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak zaniká jeho zletilostí, dle § 970, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník.

Dle § 960, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník, mají rodiče právo stýkat se pravidelně se svým dítětem. Dále mají právo na informace o dítěti. V případě důvodů hodných zvláštního zřetele může soud rozhodnout jinak.

Dle § 966, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník, má pěstoun povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech.

Dále má pěstoun dle § 967, zákona č. 89/2012, Sb. občanský zákoník, povinnost rozvíjet, prohlubovat a udržovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, příbuznými a blízkými osobami. Pěstoun má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem, pokud soud nestanoví jinak.

1.2 KRITÉRIA VÝBĚRU PĚSTOUNŮ PRO PPPD

Na pěstouny, kteří poskytují pěstounskou péči na přechodnou dobu, má být pohlíženo jako na profesionály, kteří vykonávají specifickou činnost týkající se výchovy a péče o ohrožené děti. Pěstouni by měli dítěti poskytnout láskyplné a stabilní prostředí, a to po dobu několika týdnů až měsíců. Tato pěstounská péče by měla dětem pomoci vyrovnat se s možnými traumaty a ztrátami z minulosti a postupně se připravit na přechod do původní rodiny nebo trvalé péče. Pro výkon pěstounské péče je nezbytné, aby měli pěstouni dobré komunikační schopnosti, protože budou spolupracovat s rodinou dítěte či budoucí náhradní rodinou. (Macela, 2013, s. 2)

Dle Macely (2013, s. 3-4) spousta dětí, které přicházejí do PPPD, prožily mnohé těžké situace a traumata. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby jim pěstouni mohli nabídnout co nejstabilnější a nejklidnější prostředí. Pro tyto účely se posuzuje:

- Rodinná situace – Co se týče této oblasti, posuzuje se, zda rodina žije ve stabilním partnerském svazku (nemusí jít o manželství), ale o partnerství bez aktuálních konfliktů. Může jít také o samožadatele, kteří nemají

partnera/partnerku. Žadatelé, kteří mají zájem dělat PPPD mohou být max. 1x rozvedeni. Děti žijící v rodině by měly být schopny chápat smysl PPPD a neohrožovat děti, které jsou případně přijímány. PPPD může vykonávat pouze rodina, která má dostatečnou kapacitu věnovat se dítěti, které přijde na přechodnou dobu.

- Životní zabezpečení a bydlení – V této oblasti se posuzuje, zda je pěstounská rodina schopna zabezpečit dítěti, které je přijaté do PPPD přiměřené soukromí a kvalitu bydlení. Pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu by jeden z pěstounů měl být schopen opustit své zaměstnání a věnovat se dítěti na celý úvazek.
- Osobnostní charakteristiky a zdravotní stav – Člověk, který chce vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, by měl mít v rozmezí 28-65 let a měl by být dostatečně zralý a zkušený. Pro náročnost této práce je třeba zohledňovat nejen věk, ale i zdravotní stav pěstouna. Od pěstounů na přechodnou dobu se očekává, že budou mít dostatečné intelektové schopnosti a budou schopni spolupracovat s dalšími odborníky. Z toho důvodu musí dojít k vyloučení jakékoliv patologie osobnosti, psychických poruch či členství v rizikové skupině nebo sektě. Pěstoun vykonávající tuto formu péče musí být dostatečně zralý a schopný uvědomovat si své silné a slabé stránky. Měl by být připravený předat dítě dál a neočekávat vděčnost přijatých dětí. Pěstoun musí být schopný vlastní sebereflexe chyb, které udělal a být schopný poskytovat lásku a přijetí.
- Podpůrná síť – Každý pěstoun se může opřít o své přátele a příbuzné. V případě, že rodina či přátelé nesouhlasí s výkonem pěstounství, se pěstoun může obrátit na odbornou péči pro pěstouny, kde může přijmout podporu.

V případě posuzování všech žadatelů, je důležité postupovat vždy individuálně a zdůvodňovat, proč byla konkrétní rodina zařazena nebo nezařazena do evidence pěstounů. (Macela, 2013, tamtéž)

2 ODCHOD DÍTĚTE OD PĚSTOUNA

Proto, že je tématem mé práce pohled pěstouna na období po odchodu dítěte svěřeného do PPPD, chci se v této kapitole podrobněji zaměřit na odchod dítěte ze života pěstouna. Nejdříve se zaměřím na potřebu pěstouna vědět, kam dítě po odchodu z jeho péče půjde. V druhé podkapitole se budu zabývat potřebami samotného dítěte, které bylo přijaté do PPPD a na některé negativní dopady, které se u dítěte mohou vyskytnout právě v důsledku jeho odchodu. Budu se také zabývat samotnému procesu předávání a orgánů činných v procesu zprostředkování PPPD nebo jiných forem NRP.

2.1 POTŘEBA PĚSTOUNA MÍT INFORMACI O UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE PO ODCHODU Z JEHO PÉČE

Určujícím faktorem reakce pěstouna na odchod dítěte, je potřeba pěstouna vědět, do jakého prostředí a rodiny bude dítě svěřeno. Středisko náhradní rodinné péče se k této potřebě vyjadřuje: *„Za zásadní faktor určující ochotu pěstounů „jít“ do PPP a dobré zvládnutí odchodu dítěte z PPP, respondenti – odborníci i rodiče považovali odchod do dobrého prostředí.“* (Středisko, 2011, s. 61)

2.2 POTŘEBA DÍTĚTE PŘIJATÉHO DO PPPD

Protože, jsou potřeby dítěte v každém věku jiné, zaměřím se v této podkapitole konkrétněji na novorozenecké období. Tak volím především proto, že většina pěstounů na přechodnou dobu, se kterými jsem dělala rozhovor, mají zkušenost právě s přijímáním dítěte do své péče hned po narození.

Co se týče potřeb novorozence, byly ještě donedávna popisovány v odborné literatuře pouze na úrovni biologických potřeb. Dnes už však víme, že i dítě, které se právě narodilo, má další zásadní potřeby, které jsou důležité pro jeho rozvoj. V souvislosti s tím bychom tedy mohli tyto potřeby shrnout do čtyř bodů: 1. biologická potřeba, 2. potřeba bezpečí, 3. potřeba emočně vřelého, stabilního a individuálního kontaktu a 4. potřeba stimulace.

Naplnování těchto potřeb jsou nezbytné k tomu, aby další vývoj člověka probíhal zdravě. Dítě potřebuje, aby mu byla věnována náležitá pozornost a empatie, která je

zásadní pro vztah dítěte a rodičů a má také velký vliv na vývoj sebepojetí dítěte a jeho sociálních schopností. (MPSV, 2013, s. 12)

V případě, že tyto potřeby nejsou naplňovány, může u dítěte docházet k tzv. „psychické deprivaci“. Tento pojem se také někdy překládá jako duševní strádání. Tímto strádáním se myslí především nedostatek citových a společenských podnětů.

Tato deprivace může člověka postihnout v kterémkoli věku, nicméně výzkumy ukazují, že v raném dětství, kdy dochází k vývoji lidské osobnosti, mohou být následky takového „strádání“ obzvláště nebezpečné. (Matějček, 1986, s. 42)

Proto by měla být institucionální péče – v tomto období především kojenecký ústav - zvažována až na posledním místě. V ideálním případě by tato péče měla být vyloučena a nahrazena pěstounskou péčí na přechodnou dobu. (MPSV, 2013, s. 12)

2.2.1 CITOVÁ VAZBA A POCIT BEZPEČÍ

Jedno z pozitiv pěstounské péče na přechodnou dobu, je umožnit dítěti co nejlépe náhradu rodičovského prostředí. Základem každého vztahu jsou citové vazby, které vznikají mezi rodičem a dítětem, v tomto případě mezi pěstounem a dítětem. (Středisko, 2011, s. 56)

Nejčastější osobou, se kterou má dítě citový vztah je jeho vlastní matka. Ta se stává člověkem, který je dárce citové jistoty a bezpečí, a která zprostředkuje dítěti styk s okolním „neznámým“ světem. Zajímavým zjištěním jsou psychologické výzkumy, které ukázaly, že specifický citový vztah není vázán na toho, kdo dítě krmí nebo mu dělá jiné příjemnosti, ale že hlavním podkladem je patrně pocit bezpečí, známosti a jistoty. Díky tomu je tedy zcela jedno, zda je nebo není osoba s dítětem biologicky spjata. (Matějček, 1986, s. 95)

Bowlby apeloval na to, že kojeneček má potřebu neustálého a bezpečného raného připoutání k blízké osobě. V případě, že se dítěti tohoto nedostane, začne projevovat známky částečné, nebo úplné deprivace. Částečná deprivace se projevuje přehnanou potřebou lásky, touhou po pomstě nebo pocitem provinilosti. V případě úplné deprivace může docházet ke stagnaci psychického vývoje, netečnosti, nereaktivnosti a nedostatku opravdového citu. (Lečbych, Pospíšilíková, 2012, s. 2)

V souvislosti s odchodem dítěte, právě citovou vazbu mezi pěstounem a dítětem považují někteří odborníci, ale i pěstouni za největší riziko. Velká spousta pěstounů však mluví o tom, že se situace z pozice pěstounů dá zvládnout. Jak jedna pěstounka řekla: „*Ono je to strašně těžké se toho dítěte vzdát, ale když víte, že jde do dobré rodiny, tak to zase...jako to dítě musím přijímat už s tím, že vím, že mi to dítě nezůstane.*“ (Středisko, 2011, s. 56 – 60)

2.2.2 NEGATIVNÍ DOPADY NA DÍTĚ PO ODCHODU Z PPPD

Odchod/přechod dítěte z rodiny pěstouna do nové rodiny je proces, který probíhá v různých vlnách. Přípravenost dítěte se velmi těžko odhaduje, protože vztah dítěte k pečující osobě se vyvíjí v denním cyklu – ráno je dítě většinou více nezávislé a večer má zase tendenci být ve větší blízkosti pečujících osob. Pohoda dítěte v přítomnosti nové rodiny ještě neznamená, že je dítě připraveno na přechod. (Klimeš, 2012, s. 4)

Klimeš udává příklad uspěchaného předávání, které u dítěte vyvolalo separační úzkost: „*Večerní spaní zpočátku bez pláče, pak se ale malý najednou probal a začal plakat a pak vriskat. Beru ho do náručí, nejdřív se brání a přetlačuje se, pak se ale přitulí a v náručí na mě usíná. Ukládám kluka do postýlky už tvrdě spícího.*“ (Klimeš, 2012, s. 4)

Langmeier a Matějček (1974) také tvrdí, že dojde-li k přerušení vztahu mezi dítětem a jeho sociálním prostředím, může být právě separace činitelem, který bude vést k psychické deprivaci.

Klimeš (2012) tedy apeluje na to, aby k přechodům dítěte do nového prostředí docházelo pozvolna. Pro dobrý přechod dítěte je důležité, aby si všechny strany, které se nacházejí v procesu předávání, vypracovaly scénář, jak se bude rámcově postupovat. Je nezbytné mít neustále na paměti psychiku dítěte.

2.3 PROCES PŘEDÁVÁNÍ DÍTĚTE PĚSTOUNEM DO DALŠÍ PÉČE

Aby mohlo dojít, co k nejlepšímu přechodu dítěte do nové rodiny, je nezbytné, aby se na procesu předávání podílely všechny osoby, které jsou s dítětem nějakým způsobem spjaty. V tomto případě může jít například o poskytovatele služeb, doprovázející osoby nebo další subjekty, které se podílejí na procesu přechodu dítěte do nové rodiny.

Každý přechod dítěte do nové rodiny a jeho průběh se odvíjí od zpracovaného individuálního plánu, který stanovuje role a povinnosti jednotlivých aktérů, a jaký bude konkrétní průběh procesu předávání. Dále vymezuje formu seznámení dítěte s novými pečujícími osobami, zapojení dítěte do procesu předávání apod. (Macela, 2013, s. 12)

V procesu předávání také záleží na tom, zda se dítě vrací do původní rodiny, příbuzným nebo přechází do některé z forem náhradní rodinné péče.

V případě, že je dítě umístěno zpátky do rodiny, je nutné ho na tento přechod dobře připravit. Proces předávání by měl probíhat v závislosti na tom, jak dlouho dítě pobývalo v pěstounské péči na přechodnou dobu a jaké byly důvody odchodu z jeho vlastní rodiny. (Macela, 2013, s. 13)

Proces předávání není pro pěstouny jednoduchou záležitostí. Existuje však spousta doprovodných organizací, které těmto pěstounům zprostředkovávají semináře týkající se tohoto procesu. Většina těchto seminářů však bývá zpoplatněna a je k dispozici pouze pěstounům. Z toho důvodu jsem se jako laik k těmto dostupným zdrojům nemohla dostat.

Přesto jsem se však inspirovala jednou doprovodnou společností - Dobrá rodina, která se věnuje ochraně a podpoře dětí, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině. Tato organizace dnes doprovází okolo 700 pěstounských rodin a jako jediná na stránkách pěstounské péče na přechodnou dobu rozvádí proces předávání. V následující části se budu zabývat principy a fázemi předávacího procesu, důležitostí provázení po předání a délkou předávání.

2.3.1 PRINCIPY PŘEDÁVÁNÍ

Mezi základní principy předávání tak je uvádí tým Dobré rodiny (2011) patří **vzájemná informovanost** a **vzájemné oslovování**. Celý proces se ulehčí v případě, že se jednotlivé strany dohodnou, jakým způsobem se bude postupovat, jaký bude harmonogram předávání, popř. jaké kroky je potřebné učinit pro pokračování v procesu. Důležitým aspektem je také vzájemné oslovování, které pomáhá při komunikaci s dítětem. („*Půjdeš s Martinou na procházku*“ zní i malému dítěti jinak než „*Půjdeš s paní Novotnou na procházku*“)

Dalším důležitým principem je **naslouchání dítěti**. Až bude dítě připraveno mluvit s novou rodinou, samo začne. Náhradní rodiče by na něj nikdy neměli tlačit.

Důležitým principem je **navázání všech smyslů dítěte v procesu předávání**. (zrakových, hmatových, čichových, chuťových a sluchových). V této chvíli může nová rodina pomoci právě pěstoun, a společně s rodinou mohou dítěti zajistit kontinuitu všech smyslových jevů. Pro předání je také nezbytné, aby dítě mělo v prvních dnech po předání vše, na co bylo dosud zvyklé.

Aby předání proběhlo co nejlépe, je důležité, aby k němu došlo na **neutrální půdě**. Dítě pak není předáváno z náruče do náruče a nemusí tak poměřovat, či náruč je lepší.

K předávání by mělo docházet v co **nepřírozenějším prostředí** a náhradní rodina by neměla v procesu předávání dělat **činnosti, které jsou dítěti nepříjemné** (návštěva lékaře apod.).

2.3.2 FÁZE PŘEDÁVACÍHO PROCESU

Dle Dobré rodiny (2011) můžeme proces předávání rozdělit do několika fází: seznámení, načtení způsobu, přebírání péče, příprava definitivního předání, definitivní předání, provázení po předání.

2.3.2.1 Seznámení

Pro dobrý průběh předávání je dobré nejdříve se seznámit se samotnými pěstouny bez dítěte. Náhradní rodina se tak může dozvědět více informací o dítěti, a to i z pohledu pěstouna. Důležitým aspektem předávání je navázání kontaktu mezi náhradní rodinou a pěstouny na přechodnou dobu. Je také vhodné, aby u některého z prvních setkání asistoval klíčový pracovník, který je rodinám k dispozici, kdyby nastal nějaký problém.

Další setkání by mělo probíhat v rodině pěstounů nebo v neutrálním prostoru, kde o dítě pečují výhradně pěstouni. Náhradní rodina tak může vidět, jak probíhala dosavadní péče o dítě, jakým způsobem se chová dítě k pěstounům, jak přistupují pěstouni k dítěti apod. V této chvíli by se náhradní rodina měla chovat spíše jako návštěva. V případě, že náhradní rodina bude vidět a vědět, jak pečovat o dítě, dítě bude reagovat na rodinu pozitivněji a bude se cítit bezpečně. V této fázi je také dobré, aby si budoucí rodina

pořídila nějaké fotky z těchto prvních setkání. Rodina pak tyto fotky může ukázat dítěti a přiblížit mu dobu, kdy došlo k jeho převzetí. (Tým Dobré rodiny, 2011)

2.3.2.2 Načítání péče

Tato fáze stále probíhá v prostředí pěstounů. Rychlost přebírání závisí na dítěti a na schopnosti pěstounů naslouchat dítěti. V této fázi je však zapojena i náhradní rodina, která zkouší pečovat o dítě. Je nezbytné, aby tuto fázi nikdo neuspěchal, protože dítě si teprve zvyká na budoucí rodinu.

Pravidlem je, že všechno nepříjemné dělají pěstouni a všechno příjemné přebírající rodina. Hlavními pečujícími osobami však stále zůstávají pěstouni. V rámci této fáze by mělo docházet k postupnému přebírání péče. K této fázi se přistupuje až ve chvíli, kdy rodina dostane pravomocné rozhodnutí soudu o svěření dítěte do své péče.

Fáze přebírání by měla trvat několik dní. V průběhu této fáze stále probíhají návštěvy u dítěte. Když už je znám přesný termín předání, je vhodné, aby se pěstoun s rodinou dohodli na návštěvě, která bude probíhat tentokrát u přebírající rodiny. (Tým Dobré rodiny, 2011)

2.3.2.3 Příprava předání

V této fázi již dítě tráví většinu dne u přebírající rodiny. Na noc se však ještě vrací zpátky k pěstounům. V případě, že je to možné, je vhodné, aby jeden z budoucích rodičů mohl strávit noc v domácnosti pěstounů. Rodič i pak bude vědět, že je schopný se o dítě postarat i v noci. V případě, že by si rodič nevěděl rady, pěstoun je nablízku.

V této fázi je také důležité, aby byla rodina v kontaktu se sociálním pracovníkem, protože k předání může dojít až ve chvíli, kdy jsou splněny všechny zákonné požadavky ze strany rodičů. (Tým Dobré rodiny, 2011)

2.3.2.4 Předání dítěte

V této fázi by se rodina a pěstoun dítěte měli dohodnout na určité hodině, kdy a jakým způsobem dojde k předání.

Při převzetí rodina získá od pěstounů všechny potřebné dokumenty a dokumentaci dítěte. Jde například o očkovací průkaz dítěte, kontakty na lékaře, rodný list nebo i některé oblíbené předměty dítěte. V případě akutních problémů je dobré, aby měla náhradní rodina kontakt na pěstouny, doprovázející organizaci nebo na pracovníka OSPOD. (Tým Dobré rodiny, 2011)

2.3.2.5 Délka předávání

Proces předávání by měl mít délku od dnů u měsíčních dětí, až po měsíc u školních dětí. Přejít do nové rodiny by však neměl přesáhnout období 3 měsíců, což je období tzv. zamilovanosti. Pokud by období předávání trvalo déle jak 3 měsíce, dítě může místo nadšení začít pociťovat apatii ke svým novým rodičům.

Obecně nejde ani o to, jaká je délka předávání, jako spíš o to, jak často se dítě vidí s novými rodiči. Většinou se pozná, že dítě přijalo dospělého ve chvíli, kdy od něj přijme hračku a jídlo. Tento bod je tudíž třeba sledovat. (Klimeš, 2012, s. 5 – 6)

Klimeš (2012, s. 4) také zdůrazňuje: *„Dítě je zralé na přechod, když s novými rodiči bez problémů usíná.“*

2.3.2.6 Provázení po předání

Po definitivním předání dítěte by nemělo dojít k úplnému přerušení vztahu dítěte a pěstouna. Pokud by se tak stalo, dítě může zažívat trauma podobné traumatu úmrtí pečující osoby. V případě, že jde o rodiny, je dobré se navštívit následující den po definitivním předání, po 2 – 3 dnech, za týden a dále pak dle domluvy.

Často se stává, že mezi osvojiteli a pěstouny vznikají dlouhodobá přátelství. Čas od času je dobré, aby rodina procházela s dítětem deník s fotkami z období, kdy pobývalo v PPPD. Dítě má pak možnost dozvědět se o svoji minulosti a může získat jistotu, že bylo po celou dobu milováno. (Tým Dobré rodiny, 2011)

2.4 POSTUP ORGÁNŮ ČINNÝCH V PROCESU ZPROSTŘEDKOVÁNÍ PPPD A JINÝCH FOREM NRP

Zdroje MPSV popisují tento postup orgánů činných v procesu zprostředkování PPPD a jiných forem NRP. (MPSV, 2011 s. 36 – 37)

Sociální pracovník úřadu obce s rozšířenou působností – orgán sociálně právní ochrany dětí vytipuje dítě, které by se hodilo umístit do pěstounské péče na přechodnou dobu. Pokud se tak stane, pracovník to oznámí svému nadřazenému krajskému úřadu, který zmapuje situaci, zda má pěstounská rodina volnou kapacitu a získá další informace týkající se postupu, kontaktu, doporučení a šetření v rodině.

Dítě je možné umístit do PPPD v případě, že je u něj předpoklad, že se v blízké době vrátí do původní rodiny, nebo matka podepíše souhlas s osvojením (po uplynutí 6 týdnů). Pohlíží se také na to, zda má dítě relativně dobrý zdravotní stav a nevyžaduje neustálý lékařský dohled.

Ve chvíli, kdy se dítě narodí, pracovník opět kontaktuje krajský úřad. Tyto orgány spolu musí úzce spolupracovat. Dalším krokem pracovníka obce s rozšířenou působností je podání návrhu na nařízení předběžného opatření k soudu. Toto opatření je nutné k tomu, aby soud v rozsudku uvedl svěřeni dítěte konkrétně „do pěstounské péče na přechodnou dobu k manželům Jedličkovým“. Pokud by v předběžném opatření bylo uvedeno pouze svěřeni do péče, mohly by vzniknout potíže spojené s dávkovým systémem.

Po vydání předběžného opatření jde dítě do pěstounské rodiny. Zpravidla jde dítě do rodiny ihned z porodnice. Nezbytnou podmínkou tohoto procesu je vzájemná spolupráce místně příslušné sociální pracovnice/pracovníka dítěte a sociální pracovnice/pracovníka pěstounů. V praxi je pak potřebná i spolupráce lékařů, soudců, pracovníků dávkových systémů a dalších odborníků apod.)

Některé náležitosti spisové dokumentace má i pěstounská rodina (např. fotografie, psychologické posouzení, lékařská zpráva a další.)

Sociální pracovník mezitím vyřizuje důležité náležitosti spisové dokumentace týkající se nahlášení dítěte do systému NRP (sociální správa, občanství aj.).

Spolupráce mezi odborníky a pracovníky by měla být provázaná. Celý tým by měl usilovat o jeden cíl: aby šlo dítě co nejdříve do „konečné“ rodiny. Umístěním dítěte do PPPD nekončí proces hledání vhodné „konečné rodiny“, naopak tým odborníků dělá vše pro to, aby vhodnou rodinou, co nejdříve našel.

Ve chvíli, kdy pracovník zkompletuje spisovou dokumentaci za účelem umístění dítěte do systému NRP, nahlásí jej do tohoto systému k příslušnému krajskému úřadu, který má za úkol projednat vhodné osvojitele. Shledá-li krajský úřad vhodnost žadatelů stát se osvojiteli, vydá o tomto „oznámení vhodnosti stát se osvojiteli dítěte“.

Budoucí osvojitelé jsou seznámeni se situací dítěte a jeho spisovou dokumentací. Seznámení se účastní zpravidla psycholog krajského úřadu a sociální pracovník krajského úřadu.

Osvojitelům je prostřednictvím krajského úřadu nabídnut další termín setkání, a to i s pěstouny a mnohdy i miminkem.

Sociální pracovník krajského úřadu do procesu předání dítěte již nezasahuje, pouze v případě potíží. Cílem tohoto procesu je, aby do něj zasahovalo co nejméně cizích subjektů. Proces končí, když dojde k předání dítěte do péče osvojitelů. Pěstouni jsou připraveni na další dítě a náhradní rodina přebírá péči o dítě za pomoci pěstounské rodiny na přechodnou dobu.

3 OBDOBÍ PO ODCHODU DÍTĚTE OD PĚSTOUNA

Období po odchodu dítěte nemusí být pro pěstouny vždy jednoduché, proto bych se v této kapitole chtěla více zabývat tím, jakým způsobem se pěstouni vypořádávají s odchodem dítěte, co prožívají a co je pro ně těžké. V dnešní době neexistuje moc publikací, které by pojednávaly o prožívání pěstounů po odchodu dítěte. Z toho důvodu se budu snažit alespoň nastínit, čím pěstouni procházejí. V této kapitole budu čerpat především ze zahraniční literatury, která se zaměřuje na pěstouny „klasické pěstounská péče“. Přesto všechno si trůfám tvrdit, že pocity, které pěstounská rodina zažívá, může velice podobně prožívat i pěstounská rodina na přechodnou dobu.

3.1 PROŽÍVÁNÍ ODCHODU DÍTĚTE PĚSTOUNEM

Pěstoun může odchod dítěte prožívat různými způsoby, mezi něž můžeme řadit i nejrůznější strategie zvládání těžkých situací, konkrétně potom například obranné mechanismy a copingové strategie. Tyto strategie si člověk může vytvořit v průběhu těžké životní situace, které podrobněji popíšu v následující podkapitole.

3.1.1 OBECNÉ STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ TĚŽKÉ SITUACE

Pokud se člověk ocitne v těžké životní situaci, je pro něj přirozené vytvořit si určité obranné mechanismy, které napomáhají k omezení úzkosti pramenící z ohrožení sebepečetí. Pojmem obranných mechanismů se zabýval především S. Freud (1926) nebo jeho dcera A. Freudová (2006). (Paulík, 2010, s. 77 – 78)

Základem obranných mechanismů je změna (nebo může jít častokrát o zkreslení) hodnocení a prožívání vnímané reality. Freud popsal celkem deset obranných mechanismů, ke kterým Anna přidala ještě další. (Paulík, 2010, s. 77 – 78)

Za základní obranu pocitu jistoty nebo sebepečetí můžeme považovat nevědomé **vytěsnění** a vědomé **potlačení**. Vytěsnění funguje na principu odstranění nepříjemných a nepřijatelných pocitů a myšlenek z vědomí. Potlačení je na druhou stranu založeno na upuštění od určité aktivity nebo popřípadě její odložení na později. Člověk v této chvíli přesune svou pozornost na jiné věci v důsledku popření její důležitosti. Mezi další obranné mechanismy patří například **regrese**, která se projevuje chováním odpovídajícím mladšímu

věku, než je věk dotyčné osoby. Dále může jít o tzv. **projekci**, která se projevuje promítáním svých pocitů a motivů do jiných lidí. Příkladem může být hodnocení svého nevyhovujícího chování jako normálního, přirozeného, stejně jako u ostatních lidí. **Introjekce** je druh obranného mechanismu, který je zaměřen na zvnitřňování nebo přivlastňování pocitů jiných osob. **Racionalizací** si člověk zdůvodňuje existenci „rozumných“ a pochopitelných důvodů, **bagatelizací** člověk snižuje význam něčeho, co nemůže získat, **sebeobviňující chování** se projevuje přičítáním si viny za něco, za co jsme buď vůbec nemohli, nebo za něco, co jsme nezpůsobili. Člověk se také může bránit **odčiněním**, kdy se člověk snaží nahradit něco, co způsobil, něčím jiným. Mezi další obranné mechanismy patří **opačné postoje**, kdy jedinec projevuje opačné postoje, než které ve skutečnosti zaujímá, **sociální izolace**, kdy se jedinec uzavře do sebe a nechce být v kontaktu s okolím, **identifikace s agresorem**, **altruistická sebe prezentace**, kdy se jedinec staví do role „lidumila“, který respektuje ostatní a koná obecně prospěšné dobro a **vzdání se něčeho ve prospěch jiného**. (Paulík, 2010, s. 77 – 78)

Smysl těchto postupů zpočátku spočíval v obraně ega (sebeúcty), jehož cílem bylo zmírňování emočně negativních pocitů a usnadnění sociálního přizpůsobování jedince. (Paulík, 2010, s. 77 – 78)

Obranné mechanismy úzce souvisí také s aktivním a vědomým způsobem zvládání stresu – tzv. copingem. Coping se vztahuje ke zvládání náročných či stresových situací, které jsou vzhledem k odolnosti osobnosti nadlimitní nebo podlimitní. Z toho důvodu je nutné vyvinout zvýšené úsilí, které poslouží k vyrovnání se s konkrétní zátěží. (Paulík, 2010, s. 79)

V rámci copingu se můžeme setkat s pojmem zvládacích (copingových) strategií, které se zaměřují na obecnější a stabilnější charakteristiky chování v zátěžových situacích. Strategie jsou tedy závislé na učení se konkrétních úkonů. Křivohlavý (2002) v této souvislosti mluví o taktikách zvládání, jimiž se rozumí konkrétní kroky a postupy, které směřují k vyřešení určité zátěžové situace. (Paulík, 2010, s. 81)

V souvislosti s tématem práce jsem se zaměřila na dvě oblasti zvládání. Oblast **zvládání bolesti a krizových situací**.

Příprava na bolest ulehčuje samotné **zvládání bolesti**. Součástí této přípravy by mělo být získání co nejvíce informací o situaci, ve které se předpokládaná bolest může vyskytnout. V této souvislosti J. Křivohlavý zmiňuje tři základní formy přípravy na bolestné situace: *poskytování informací, nácvik relaxací a konfrontace s modelem „nadějeplného“ pacienta*. Křivohlavý dodává, že tyto formy lze využít i v situacích očekávání bolesti, které nesouvisí s lékařskými zásahy. Každý člověk však reaguje na bolest jiným způsobem, navíc záleží na konkrétním typu bolestivého podnětu. (Paulík, 2010, s. 85)

Paulík (2010, tamtéž) také zmiňuje, jakým způsobem si jedinec může zvyšovat odolnost vůči bolestivým podnětům. Zde především klade důraz na formování postojů k bolesti, záměrné ovlivňování způsobů reagování na bolest, vyhýbání se bolesti, odvádění pozornosti od bolestivých pocitů aj.

Co se týče **zvládání krizových situací**, je zde kromě mobilizace vnitřních zdrojů důležitá pomoc zvenčí, která zajišťuje pocit bezpečí, uklidnění, emoční oporu a nezbytné informace (že jedinec není sám, jeho problémy se vyřeší apod.). (Paulík, 2010, s. 95)

D. Vodáčková a kol. (2002, s. 48-53) uvádí celou řadu strategií, které lze využít při zvládání krizí. Mezi tyto strategie patří:

Vědomí registrace a orientace v pocitech a schopnost odreagování. V tomto případě se lidé mohou nacházet v situaci, kdy se neumí vyznat ve svých vlastních emocích. V některých případech se za ně dokonce stydí a omlouvají. Pro dobré vyjádření vlastních emocí je však důležitá autenticita, která může být spojena s odreagováním v pláči či hněvu.

Mezi další strategie patří ***schopnost sdělovat a sdílet***. Pro jedince, který prožívá těžkou situaci, je často zásadní mít možnost sdílet se s někým o svých pocitech bez obav z důsledků.

Využívání dostupných informací a prostředků k orientaci v situaci je také vhodným prostředkem pro zvládání náročných situací. Zároveň je mnohdy výhodné využít zkušeností lidí z našeho okolí. S touto strategií souvisí strategie ***Využívání potenciálu přirozené komunity***, jež se skládá z lidí různého věku, vzdělání, schopnosti apod.

Mezi poslední strategie, které bych chtěla zmínit, patří oblast *Víry a naděje*, které mohou být určitým světlem pro jedince, kteří se potýkají s beznadějí a *hledání smyslu utrpení*, jenž je důležitým momentem pro orientaci v kritických situacích a přijetí ztrát s nimi spojenými. (Vodáčková a kol. dle Paulíka, 2010, s. 95-97)

3.1.2 PROCES TRUCHLENÍ JAKO DŮLEŽITÝ FAKTOR VYROVNÁNÍ SE SE ZTRÁTOU

Bowlby (2013, s. 32) ve své knize zmiňuje, že všichni, kdo se zabývali povahou procesů při zdravém zármutku, se shodují na tom, že se ukončuje citová investice do ztraceného člověka a může se začít připravovat cesta pro vztah s někým novým.

Ne všichni se však se zármutkem vyrovnávají stejně. Americká psychologka Elisabeth Kübler-Rossová identifikovala při práci s umírající pět fází smutku, které může jedinec v procesu truchlení prožívat. Tyto fáze můžeme v různé míře a v různé obměně najít i u jedinců vyrovnávajících se s jakýmkoli typem ztráty (nemusí nutně jít pouze o úmrtí), proto se dá tato teorie aplikovat i na zvolené téma.

První fáze se týká tzv. **zavírání očí před skutečností** nebo také popírání skutečnosti. V této souvislosti Kübler - Rossová uvádí, že více než 200 pacientů reagovalo na nález zhoubného onemocnění takto: „*Já? To není možné!*“ Rossová vysvětluje, že jde o druh reflexivní obrany, která může pacientovi pomoci s mučivými bolestmi, které musí trpět dlouhou dobu. Nebrat nemoc na vědomí však převládá jen v úvodní fázi, dříve či později následuje akceptování choroby. (Kübler – Rossová, 1992, s. 15 – 16)

Druhou fází je tzv. **zloba**, která většinou nastává po fázi zavírání očí. Jedinec si klade otázku „*Proč právě já?*“. V této fázi je komunikace s dotyčným člověkem velmi těžká. Jedinec reaguje způsobem, kterým dává najevo, že mu je ubližováno, upozorňuje na sebe a stěžuje si. V této fázi je dobré jedinci naslouchat a uznat jeho nepodloženou zlost, aby se mu mohlo následovně ulevit. (Kübler – Rossová, 1992, s. 23 – 25)

Fáze **vyjednávání** je pro jedince velmi důležitá, jelikož na ni jedinec spoléhá jako na svého pomocníka. Kübler – Rossová (1992, s. 45) se k této fázi vyjadřuje: „*Když v první fázi tápeme a nejsme schopni si uvědomit skutečnost nebo se k ní nechceme znát, v druhé fázi se haštěříme s Bohem a světem, pokoušíme se ve třetí oddálit příchod nevyhnutelného,*

řekli bychom „obchodním vyjednáváním.“ V této chvíli tedy jedinec smlouvá, slibuje dobré chování a sám si určuje lhůtu, ve které už nebude nic žádat. (Kübler – Rossová, 1992, s. 45 – 46)

Ve čtvrté fázi dochází k **depresi**. Tato fáze nastává ve chvíli, kdy už se smrtelně nemocný nemůže déle obelhávat a je mu jasné, jaká je realita. (Kübler – Rossová, 1992, s. 49)

Poslední fáze smutku se týká tzv. **souhlasu** nebo také smíření. Kübler – Rossová (1992, s. 67) zmiňuje, že tato fáze znamená do jisté míry „*rezignaci ve smyslu „k čemu také“ nebo „ted' už nemohu dál bojovat“*“. Kübler – Rossová podotýká, že by tato fáze neměla být chápána jako šťastný stav. Jde především o stav, kdy bolest odešla, boj už neexistuje a musí nastat poslední etapa života nebo také „*období posledního klidu*“. (Kübler – Rossová, 1992, s. 67)

Další významnou osobou, která píše o ztrátě je Špatenková. Špatenková (2011, s. 56) mluví o ztrátě jako o „*náročné životní situaci, která je charakterizována dlouhodobým, ale především nezvratným odloučením od signifikantního (významného) objektu nebo funkce*“. Při prožívání nějaké události jako životní ztráty je rozhodující emocionální vazba jedince ke ztracenému člověku, předmětu či činnosti. Smutek (resp. truchlení) je přirozenou reakcí na jakoukoliv uvědomovanou ztrátu. Dle Špatenkové (2011, s. 56) „*proces truchlení představuje určitý způsob zpracování této ztráty, proces vyrovnání se s danou situací*.“ Čím je vazba jedince k určitému objektu intenzivnější, tím výraznější a intenzivnější jsou projevy smutku a truchlení. Smutek se pak může projevovat na různých úrovních (kognitivních, emocionálních, tělesných) nebo v samotném chování.

V procesu truchlení můžeme identifikovat jistá stádia, kterými procházejí všichni, co prožívají nějakou ztrátu, třebaže je proces smutku velice individuální záležitostí. Normální proces smutku má tři stádia:

1. Krátké období otřesu, šoku – „*Ne, to nemůže být pravda!*“
2. Období intenzivního zármutku – ventilace emocí
3. Období akceptace (přijetí), smíření, zvládnutí životní ztráty – „*Achjo, co se dá dělat...*“ (Špatenková, 2011, s. 56 - 57)

Tématu truchlení se věnuje také koncept J. Williama Wordena, který je pravděpodobně jeden z nejznámějších a nejčtenějších autorů textů o poradenství pro pozůstalé. Worden ve svém „úkolovém modelu“ identifikuje čtyři kroky, které jsou nutné pro „ošetření“ zármutku. Tyto úkoly lze také označit jako čtyři „P“:

Přijmout ztrátu, jako realitu

Prožít zármutek

Přizpůsobit se světu, ve kterém zemřelý chybí

Přeinvestovat city (investovat vztahy do jiného vztahu)

(Worden dle Špatenkové, 2013, s 168)

Jak zmiňuje Špatenková (2011, s. 57) proces truchlení je velmi individuální záležitostí. Nemůžeme tak s jistotou říct, jak se pěstoun vyrovnává s odchodem dítěte a případnou ztrátou. Z jednotlivých teorií však vyplývá, že je proces truchlení přirozenou reakcí na ztrátu něčeho významného. Jedinec má tedy potřebu prožít smutek, aby se mohl se ztrátou smířit. V některých případech však pěstouni mohou mít pocit, že si toto období prožívání smutku nemohou dovolit.

Edelstein (1981) předkládá způsob, jak je možno podpořit pěstounské rodiny v procesu truchlení. Klade důraz především na komunikaci a vztah mezi sociálním pracovníkem a pěstounem. V některých případech je vztah mezi pracovníkem a pěstounem důležitý a zahrnuje časté telefonáty a návštěvy. Často se však může stát, že si pěstouni nenesou se sociálním pracovníkem, a díky tomu se ani o svém smutku nechtějí sdílet. Přesto všechno se většinou sociální pracovník zaměřuje především na dítě a novou rodinu. Pěstouni tak mohou pociťovat nejen ztrátu dítěte, ale i ztrátu pracovníka. V takovém případě je skvělé, pokud organizace může poskytnout každé pěstounské rodině zvlášť pracovníka, který rodinu provede skrze toto bolestivé období.

Další pomocí mohou být různé vzdělávací programy týkající se procesu truchlení. Tyto programy mohou pěstounům pomoci porozumět jak svým reakcím na ztrátu, tak reakcím dětí, které prožívají smutek. (Edelstein, 1981)

3.1.3 SCHOPNOST VYJÁDŘENÍ EMOCÍ

Pěstounské rodiny jsou v těžké pozici. Na jednu stranu se od nich očekává přijmout do svých domovů neznámé děti, investovat do nich emocionálně a fyzicky a pomoci jim překonat těžké období. Na druhou stranu má být tato investice dočasná. Když skončí svěřeni do péče, je od pěstounů očekáváno, že se od dítěte odpoutají způsobem, který bude dítěti nápomocný. Ve všem tom shonu, ať už jde dítě do původní rodiny nebo se stěhuje někam jinam, se málokdo zabývá tím, co v tomto období prožívají pěstouni.

Aby však pěstouni mohli pokračovat v pěstounské péči, je potřeba vyřešit smutek, který prožívají. Jedním z kroků tohoto procesu je možnost vyjádřit bolest, která je spojena se ztrátou dítěte. Pro některé pěstouny to může být obzvláště těžké. (Separation, Loss, and foster parent retention, 1997, s. 6)

V naší společnosti však existuje mnoho bariér, tak jak je popsala Edelstein (1981) které nám brání zcela vyjádřit smutek. Podle Edelstein existují také čtyři oblasti, které lidem ztěžují truchlení a pěstouni mohou být ohroženi ve všech těchto oblastech.

V první řadě může jít o **ambivalentní vztahy**. V případě, že vztah k druhému je ambivalentní nebo nepřátelský, je pro pěstouna těžké prožívat smutek. Děti v pěstounské péči, jsou často problémové děti a jejich odchod může být pro pěstouny samotné velkou úlevou. Pěstouni také mohou pociťovat úlevu z toho, že už se nebudou muset scházet s biologickými rodiči dítěte, kteří jsou nepřijemní.

Další překážkou může být **náročná role pěstouna**. Pěstounská rodina má obvykle více dětí ve své péči. Tato péče si nárokuje spoustu času a často nabízí málo možností k vyjádření smutku. Navíc se často stává, že jakmile dítě odejde z péče pěstounů, sociální pracovník umístí do péče pěstounů hned další dítě.

Třetím důležitým faktorem je **očekávání od společnosti**. Organizace, biologičtí rodiče, adoptivní rodiče nebo i pěstounské rodiny často očekávají od pěstounů, že by se neměli emocionálně vázat, a že hluboký smutek, který prožívají z odchodu dítěte je jen znakem toho, že pěstounské rodiny neumí plnit svou roli. Ještě horším případem je, když se pěstoun rozhodne dítě adoptovat nebo ví, že se dítě dostane do situace, která bude pro pěstouny velmi znepokojivá.

Poslední bariérou je **osobnost**, která se vyhýbá pocitu ztráty a závislosti a potřebuje se vždy jevit jako nezávislá a schopná. Pokud jde o tuto situaci, schopnost vyjádřit smutek se jeví jako slabost, a tudíž je potřeba ji potlačit. Naše společnost si váží schopnosti zvládat a pokračovat. Díky tomu je pak mnoho truchlících osob utlumeno různými aktivitami, které jen odkládají smutek. (Edelstein, 1981)

3.2 UKONČENÍ CYKLU PPPD, SUPERVIZE A REGENERACE PĚSTOUNSKÝCH RODIN

V případě ukončení procesu předávání dítěte, je důležité zaměřit se na potřeby pěstounů, dát jim čas, aby zpracovali svou ztrátu, popřípadě jim doporučit supervizi. Především u začínajících pěstounů na přechodnou dobu, je nezbytné provést vyhodnocení týkající se průběhu výkonu PPPD. Toto vyhodnocení se vytváří na základě hodnocení od pěstounů, doprovázející organizace, přebírající rodiny a popřípadě dítěte. (Macela, 2013, s. 14)

V tomto hodnocení by mělo být zahrnuto, co bylo přínosem, co se povedlo, co bylo těžké, co by se dalo dělat jinak. Dále se zaměřuje na to, co potřebují/potřebovali pěstouni nebo dítě. Po ukončení cyklu PPPD by měli mít pěstouni dostatek času na prožití ztráty a možnosti supervize. Na základě toho by taky mělo dojít k vyhodnocení, zda je rodina připravena pro přijetí dalšího dítěte do PPPD. (Macela, 2013, s. 14)

Pokud má rodina potřebu dlouhodobějšího odpočinku, může dle §24b zákona o SPOD přerušit zařazení do evidence osob pěstounů na přechodnou dobu. (Macela, 2013, s. 14)

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Ve výzkumné části práce nejdříve definuji výzkumný problém a výzkumné otázky, jež se týkají cíle bakalářské práce. Dále popíši metodu sběru dat, popis výzkumného vzorku, tedy respondentů, průběh výzkumu a jeho reflexi, fixaci a zpracování dat a následně analýzu již získaných dat a jejich konečnou interpretaci.

4.1 FORMULACE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Pěstounská péče na přechodnou dobu je v dnešní společnosti tématem hodně diskutovaným. Na jedné straně stojí řada lidí, kteří podporují tuto poněkud novou právní formu pěstounské péče, na druhé straně jsou lidé, kteří vůči této formě zastávají skeptický názor. Přestože již byla napsána spousta prací zabývajících se procesem pěstounské péče, málokdo se zabývá problematikou prožívání a vyrovnání se s odchodem dítěte z pohledu pěstounů.

Výzkumným problémem a cílem mé bakalářské práce bylo tedy zjistit:

- Jak pěstoun vnímá období po odchodu dítěte
- Jaká je reakce pěstouna na odchod dítěte svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu

4.2 METODA KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Vzhledem k povaze tématu jsem zvolila kvalitativní přístup, který se mi v tomto případě zdál jako nejvhodnější. A to především z toho důvodu, že šlo v průběhu práce o odhalování významů, které respondenti připisují danému fenoménu. Jak uvádí Strauss-Corbinová (1999, s. 11) kvalitativní výzkum se může týkat *života lidí, příběhů, chování, vzájemných vztahů apod.*

Miovský (2006, s. 18) tento přístup komentuje slovy: *„Kvalitativní přístup je v psychologických vědách přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání. Pro popis, analýzu*

a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných psychologických fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.“

4.3 METODA SBĚRU DAT

V rámci výzkumu jsem si jako metodu získávání kvalitativních dat zvolila metodu polostrukturovaného interview, která spadá pod metodu moderovaného rozhovoru. Tato metoda má na rozdíl od nestrukturovaného rozhovoru náročnější technickou přípravu, protože si výzkumník musí před začátkem udělat určité schéma a okruh otázek, na které se bude účastníků ptát. Pořadí těchto otázek lze zaměňovat tak, aby se z rozhovoru dalo vytěžit maximum. Při polostrukturovaném interview je také vhodné požadovat po účastnících upřesnění a vysvětlení jejich odpovědí. Díky tomu si výzkumník může ověřit, zda odpověď správně pochopil. V rámci toho může také klást různé doplňující otázky, které jsou užitečné vzhledem k cílům a definovaným výzkumným otázkám. (Miovský, 2006, s. 159 – 160)

Při této metodě má tazatel definované tzv. **jádro interview** (minimum témat a otázek, které tazatel musí s respondentem probrat). (Miovský, 2006, s. 160)

Vzhledem k definování výzkumného problému a výzkumných otázek jsem si v rozhovoru určila následující okruhy otázek:

- Co Vás vedlo k tomu, abyste začala s PPPD?
- Jaké pro Vás bylo první přijímání?
- Byl pro Vás začátek psychicky náročný?
- Jak u Vás probíhalo předávání?
- Co jste prožívala v průběhu předávání?
- Co jste prožívala po odchodu dítěte?
- Myslíte si, že je důležité mít nějaký čas na regeneraci před tím dalším miminkem?

- Jak to ovlivnilo Váš život?

4.4 POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Pro výběr výzkumného vzorku jsem použila metodu záměrného (účelového) výběru, kdy výzkumník cíleně vyhledává účastníky dle určitých vlastností nebo kritérií. (Miovský, 2006, s. 135) Na základě těchto kritérií výzkumník cíleně vyhledává pouze ty jedince, kteří toto kritérium splňují a současně se chtějí do výzkumu zapojit. (Patton dle Miovského, tamtéž)

Co se týče mého výzkumu, mou cílovou skupinou byli pěstouni na přechodnou dobu. Jediným stanoveným kritériem bylo, aby měli zkušenost s předáváním a odchodem dítěte ze své péče. V rámci výzkumu jsem dělala celkem pět polostrukturovaných rozhovorů. Respondenti byli ve věku 40 – 60 let, přičemž čtyři z nich byly ženy a jeden manželský pár.

4.5 PRŮBĚH VÝZKUMU A JEHO REFLEXE

Výzkum byl realizován v delším časovém období v průběhu několika měsíců na přelomu roků 2015 a 2016. Celkem jsem oslovila osm pěstounů, přičemž ne se všemi jsem měla možnost udělat rozhovor. To bylo buď dáno tím, že byli právě v procesu předávání dítěte nové rodině nebo byli nějakým způsobem zaneprázdnění.

Celkově jsem tedy mluvila se zástupci pěti rodin, z toho dvě rodiny jsem osobně navštívila a s pěstouny ze zbylých rodin jsem mluvila zprostředkovaně přes telefon nebo Skype.

První rozhovor proběhl již v říjnu na doporučení mé maminky, která věděla, že sháním pěstouny na přechodnou dobu, se kterými bych mohla udělat rozhovor. Boris a Beáta jsou přátelé mých rodičů, kteří nás pozvali k sobě domů na návštěvu. Oba dva byli velmi srdeční a nadšení z toho, že dělám o jejich práci výzkum. Proto, že to byl můj pilotní rozhovor, rozhodla jsem se dopředu vytvořit částečnou strukturu otázek, na které se budu ptát. Nakonec jsem za to byla ráda, protože Boris a Beáta jsou oba pěstouny, měli toho hodně na srdci. S pěstounskou péčí na přechodnou dobu začali již v roce 2006, tudíž patřili do tzv. pilotního programu. Na základě toho, že mají již několikaletou zkušenost, byl rozhovor s nimi velmi obohacující a nenáročný. Oba byli aktivní, komunikativní a snažili se odpovědět na všechny otázky, popřípadě dotazy, které jsem měla.

V průběhu celého výzkumu jsem si uvědomovala, jak jsem ráda za to, že mými prvními respondenty byli právě Boris s Beátou. Díky nim jsem si mohla ještě lépe uspořádat otázky týkající se cíle práce a celého výzkumu.

Mou druhou komunikační partnerkou byla paní Martina, která dělá pěstounskou péči na přechodnou dobu od konce roku 2014. Rozhovor s paní Martinou byl o trochu rezervovanější, protože jsme se neznaly. Přesto všechno byla komunikace s ní příjemná a bylo vidět, že jí tato práce baví a naplňuje.

S paní Danou jsem se seznámila na doporučení spolužačky přes sociální síť Facebook na stránce „*Pěstounská péče známá – neznámá*“. Rozhovor probíhal přes Skype, z čehož jsem nejdříve měla obavy, protože jsem si nebyla jistá, zda rozhovor zvládnu kvalitně nahrát na diktafon. Nakonec s tím však nebyl problém. Dana je z Prahy a pěstounskou péči na přechodnou dobu vykonává od května roku 2015. Bylo zajímavé slyšet, jaká je v Praze spolupráce se sociálními pracovníky, na rozdíl například od Moravskoslezského kraje, ve kterém bydlí paní Martina. Dana v rámci rozhovoru vyzdvihovala svou doprovodnou organizaci – Dobrou rodinu, kterou založila Alžběta Hlásková, která u nás patří mezi průkopnice pěstounské péče na přechodnou dobu. Rozhovor s paní Danou nakonec proběhl velmi dobře. Všechno mi srozumitelně vysvětlila a odpověděla na všechny otázky, které jsem si připravila.

Mou další komunikační partnerkou byla paní Kristýna, se kterou jsem vedla rozhovor přes telefon. Osobně to pro mě bylo trochu stresující, protože mi Kristýna řekla, že má jen omezený čas na rozhovor. Rozhovor byl tedy o polovinu času kratší než všechny ostatní rozhovory. Při rozpravě s Kristýnou jsem měla pocit, že je poněkud zdrženlivější a nechce se moc otevírat. Možná to bylo způsobeno tím, že neměla moc času nebo tím, že jsme se neviděly v tváři v tvář.

Mou poslední komunikační partnerkou byla Alžběta, kterou jsem osobně znala. Přesto, že byl rozhovor chvílemi opravdu těžký, Alžběta mluvila velmi otevřeně o všem, co prožívala v průběhu předávání, a pak po odchodu dítěte ze své péče. Obdivovala jsem, jak vstřícně ke mně přistupovala a byla ochotná mi odpovědět na veškeré dotazy, které mě u toho napadly.

Rozhovory, které jsem s pěstouny absolvovala, trvaly v rozmezí mezi 30 – 50 minutami. Pouze s paní Kristýnou trval rozhovor pouhých 15 minut (což není doba, která by běžně stačila pro kvalitativní rozhovor tohoto typu; přesto jsem rozhovor v práci využila, jelikož přinesl užitečné poznatky).

Na začátku jsem se všech respondentů zeptala, zda by jim nevadilo, kdybych si rozhovor nahrála na diktafon či telefon. Všichni respondenti s tím souhlasili. Na úvod jsme začali vždy obecnějšími otázkami, které se týkaly se například toho, co je vedlo k tomu, aby začali s pěstounskou péčí na přechodnou dobu, jaké bylo jejich první přijímání dítěte apod. Od těchto obecných otázek jsem rozhovor směřovala ke specifitějším otázkám, které jsem si předem stanovila.

Osobně si myslím, že jsem získala cenná data jen díky vstřícnosti a aktivitě mých respondentů. V rámci rozhovorů jsem se také často potýkala s dalšími otázkami a problémy, které by bylo zajímavé více prozkoumat.

Rozhovory s respondenty mě obohatily a určitě jsem si díky tomu rozšířila pohled do problematiky pěstounské péče na přechodnou dobu.

4.6 FIXACE A ZPRACOVÁNÍ DAT

Pro uchování dat jsem si zvolila metodu audiozáznamu, která pro výzkumníka představuje velikou podporu a pomoc, protože si nemusí dělat v průběhu poznámky týkající se obsahu interview, ale může se plně soustředit na porozumění obsahu slov. (Miovský, 2006, s. 197)

Před začátkem každého rozhovoru jsem se zeptala každého respondenta, zda mu nebude vadit, když si udělám nahrávku, kterou použiji ke zpracování bakalářské práce. Dále jsem ujistila respondenty o tom, že jejich jména pozměním, aby byla chráněna anonymitou.

V dalším kroku jsem provedla transkripci, neboli převedení audiozáznamů do textového editoru Word 2007. Aby byla data co nejkvalitnější, použila jsem doslovnou transkripci, při které jsem zanechala informace v přesně takové formě, v jaké mi byly respondentem sděleny.

Poté jsem si v textu označila informace, které se týkaly stanovených cílů mé bakalářské práce. Pro analýzu dat jsem použila metodu vytváření trsů, jejíž cílem je seskupit určité výroky do skupin (trsů), které vznikají na základě vzájemného překryvu (podobnosti). Díky tomuto procesu vznikají obecnější kategorie, které zařadíme do daného trsu na základě asociace s určitými opakujícími se znaky. (Miovský, 2006, s. 221)

4.7 ETICKÉ HLEDISKO VÝZKUMU

Zvážení etických aspektů by mělo být nedílnou součástí každého výzkumu. Miovský v této souvislosti uvádí několik etických pravidel, která by výzkumníci měli uplatňovat. Prvním obecným pravidlem je, že výzkum by měl být proveden pouze s osobami, které k účasti na něm udělily tzv. informovaný souhlas. Udělením tohoto souhlasu respondent prohlašuje, že rozumí povaze a důsledkům použitého výzkumného modelu a zároveň by si měl být vědom možných rizik, výhod i nevýhod. Účastník má právo kdykoli od výzkumu odstoupit, protože účast na výzkumu je vždy dobrovolná. Dalším etickým pravidlem je ochrana soukromí a osobních údajů účastníků výzkumu. Dle Miovského jsou osobními údaji „*jakékoli informace, které se týkají konkrétního, žijícího identifikovatelného jedince*“. (Miovský, 2006, s. 280 – 282)

Před začátkem každého rozhovoru jsem jednotlivé respondenty informovala o tom, jaké je téma a cíl mé práce, ujistila jsem se, zda souhlasí s účastí na výzkumu a ubezpečila je o následné anonymitě výstupů z výzkumu.

5 VÝSLEDKY ANALÝZY DAT

Tato kapitola slouží k podání výzkumem zjištěných dat, které jsem převedla pomocí transkripce a následně upravila do finální podoby. Pro zvýšení validity výzkumných dat, jsem interpretaci výsledků prokládala doslovnými citacemi respondentů.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak pěstoun vnímá období po odchodu dítěte, které mu bylo svěřeno do péče na přechodnou dobu a jak na odchod dítěte reaguje.

Na základě výzkumného problému jsem formulovala následující kategorie, ke kterým jsem dospěla na základě rozhovorů.

Kategorie 1: Reakce pěstounů na sdělené rozhodnutí o odchodu dítěte z jeho péče

- Radost za dítě i uvědomění si ztráty pro sebe
- Uvědomění si vlastní potřeby vyrovnání se i ohledu na atmosféru předání dítěte jako výchozí bod pro anticipovaný postup „odžívání ztráty“
- Bolestivost ztráty výhradního vztahu k dítěti
- Důležitost navázání kladného vztahu s novou rodinou dítěte a dobrého hodnocení rodiny pro klidné prožívání předání a budoucnost dítěte

Kategorie 2: Následná reakce na odchod a prožívání pěstounů v období po odchodu dítěte

- Obranné mechanismy a „copingové strategie“ jako nástroje sloužící k vyrovnání se s odchodem dítěte
- Spiritualita pěstounů jako podpůrný faktor zvládnutí
- Faktory přispívající k tvorbě citové vazby a ovlivňující prožívání následné ztráty

Kategorie 3: Navázání kladného vztahu s novou rodinou

Kategorie 4: Role genderu v procesu předávání a prožívání následného období po odchodu dítěte

Analytická část je rozdělena do dvou dále dělených podkapitol, které spolu úzce souvisí. První z nich se zabývá reakcí pěstounů na odchod dítěte svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu. Druhá kapitola se zabývá obdobím po odchodu dítěte a možným vyrovnáním se pěstouna se ztrátou dítěte.

5.1 REAKCE PĚSTOUNŮ NA SDĚLENÉ ROZHODNUTÍ O ODCHODU DÍTĚTE Z JEHO PÉČE

Již před začátkem výzkumu, který jsem v rámci rozhovorů dělala, jsem si uvědomovala, že odchod dítěte z péče pěstounů na přechodnou dobu není pro pěstouny jednoduchým procesem, a tedy ani tématem hovoru. Byla jsem velmi vděčná za upřímnost a ochotu respondentů bavit se semnou právě na toto téma. V průběhu rozhovorů jsem vypožorovala, že reakce pěstounů na odchod dítěte často souvisí s vizí pěstouna, s jakou do celého procesu vstoupil.

5.1.1 RADOST ZA DÍTĚ I UVĚDOMĚNÍ SI ZTRÁTY PRO SEBE

Vize žádoucí budoucnosti dítěte (kupř. života v adoptivní rodině), s níž pěstoun ke své práci přistupuje, může být zdrojem radosti za dítě samotné. Beáta říká: *„první věc, co mě napadne, když mi socka zavolá a řekne, že mají rodinu, tak se těším prvních deset minut, že hurá a už mají rodinu“*. Vzápětí (jakmile mine oněch „prvních deset minut“) ale přichází uvědomění si („ale pak mi docvakává“) dopadu na ni samotnou („ale to znamená, že půjde pryč?“; „už to nebude můj mazlíček, už to nebude mé sluníčko“).

„Tím, že vím, proč to dělám a mám to v hlavě, že to dítě jednou půjde, tak první věc co mě napadne, když mi socka zavolá a řekne, že mají rodinu, tak se těším prvních deset minut, že hurá a už mají rodinu, ale pak mi docvakává hu, ale to znamená, že půjde pryč jo? A teďka já se s tím potřebuju srovnat, že to dítě půjde pryč, že už to nebude můj mazlíček, už to nebude mé sluníčko a takový a teď se tím musím prokousat...“ (Beáta)

Uvědomění si, že se s tím „potřebuje srovnat“, že se tím „musí prokousat“, nevytěsnit vlastní emoční ztrátu radostí, že dítě bude mít svou „definitivní“ rodinu.

5.1.2 UVĚDOMĚNÍ SI VLASTNÍ POTŘEBY VYROVNÁNÍ SE I OHLEDU NA ATMOSFÉRU PŘEDÁNÍ DÍTĚTE JAKO VÝCHOZÍ BOD PRO ANTICIPOVANÝ POSTUP „ODŽÍVÁNÍ ZTRÁTY“

Beáta vnímá potřebu „odžít ztrátu“ před samotným předáním dítěte, „zhruba týden před tím, než se začn[e] scházet s tou rodinou“. Je to z toho důvodu, aby dobře připravila předání dítěte jako takové, „aby to dítě [...] vnímalo, že je to nejlepší“. Je si současně vědoma, že příprava předávání i předávání samotné pro ni budou v celkovém ohledu náročné („pak musím makat na 150 %“), a tedy by v tu dobu už měla být s odchodem dítěte v rámci možností smířena.

A teďka já se s tím potřebuju srovnat, že to dítě půjde pryč, že už to nebude můj mazlíček, už to nebude mé sluníčko a takový a teď se tím musím prokousat, někdy je to těžší, někdy snazší a je fakt, že u každého to bylo trošku jiný, ale většinou já si to trošku potřebuju odžít tu ztrátu, zhruba týden před tím než se začnu scházet s tou rodinou...protože pak musím makat na 150%, prostě já musím udělat tu atmosféru, aby to bylo to nejlepší pro to dítě a aby ono vnímalo, že to je to nejlepší...a je jedno jaká ta rodina je, já musím zvládnout tu rodinu přijmout a udělat všechno proto, aby to dítě to mělo co nejlepší...“ (Beáta)

Dana si nejprve odchod dítěte moc neuvědomovala („potom bylo takový, že všichni jako byli v pohodě vysmátý...no a najednou my jsme ji pomohli do toho auta to naložit...tu sedačku a ty věci všechny a oni teda odjížděli v pohodě vysmátý no“). Ve chvíli, kdy však rodina odjela, Dana vzpomíná na svou reakci („a tak já jsem tam už jen stála s tou moji doprovodnou pracovníci na ulici a začala jsem brečet...a brečela jsem, protože to bylo fakt jako hrozny no...“).

5.1.3 BOLESTIVOST ZTRÁTY VÝHRADNÍHO VZTAHU K DÍTĚTI

Přesto všechno, že pěstoun ví, s čím do tohoto procesu vstupuje, samotný odchod dítěte je často bolestivý. V každém rozhovoru, který jsem dělala s pěstouny, jsem zaznamenala odchod dítěte a reakci pěstounů, která byla ve většině případů doprovázená slzami.

Tato bolestivost se projevovала mimo jiné v dimenzi ztráty vlastní výlučnosti ve vztahu k dítěti. Jak říkala již citovaná *Beáta*, „už to nebude můj mazlíček“ – bude to mazlíček někoho jiného.

Pro některé pěstouny může být zvláště náročná konkrétní chvíle předávání, když se očekávané uskutečňuje. *Martina* těžko nesla pohled na to, jak se o dítě „stará někdo jiný“, a ne ona. Emoční prožitek byl natolik silný, že musela opustit místnost.

„Já jsem to nedávala...když jsem viděla, že se o ni stara někdo jiný...a ne já, tak to se nedalo. Já jsem vždycky šla do vedlejšího pokoje. Jsem tam měla svůj vlastní pokoj, kde jsem se vybrečela, pak jsem šla zase zpátky...nebo ven jsem chodila...za stůl jsem si někde zalezla...“ (*Martina*)

Pro *Beátu* je naopak náročnější poslední výhradní kontakt s dítětem („poslední den, než odjíždíme do nové rodiny, poslední krmení a já ho takhle držím a říkám si... už tě takhle držím naposled“). Oproti tomu v nové rodině se snaží „pustit to z hlavy“.

„Jo a mě to v tom aute dostávalo, jakože, že už ho neuvídím, že už patří jinam...ale u soudu to proběhlo úplně v pohodě, tam to ze mě všechno spadlo a už to bylo dobrý jo, ale já si myslím, že i někdy fyzicky jsem si zaslzela trochu a někdy tak hodně do sebe...nejhorší asi úplně takový nejtěžší, poslední den než odjíždíme do nové rodiny, poslední krmení a já ho takhle držím a říkám si...už tě takhle držím naposled, to je asi nejtěžší...v té rodině už to pak není ono...tam už to zase musím pustit jiným způsobem z hlavy, ale to je asi ten moment nej...“ (*Beáta*)

Kristýna také zmiňuje, že to nebylo jednoduché („taky jsem si pobřečela, když jsem jela domu ve vlaku,...“). Proces předání komentuje těmito slovy (to není vždycky náš vliv... *Pan Bůh to tak přehladil úžasně.*“). Dle *Kristýny* zde velkou roli hrál Bůh (díky Bohu za to, jak to proběhlo a myslím si, že po takové době jsme to předání zvládli úplně úžasně a famózně...“)

5.1.4 DŮLEŽITOST NAVÁZÁNÍ Kladného vztahu s novou rodinou dítěte a dobrého hodnocení rodiny pro klidné prožívání předání a budoucnost dítěte

Na základě výroků respondentek jsem viděla za stěžejní potřebu pěstounů navázat kladný vztah s novou rodinou. K tomuto tématu jsem nenašla moc zakotvené teorie, pouze Středisko náhradní rodinné péče (2011, s. 61) se k této potřebě vyjadřuje: *„Za zásadní faktor určující ochotu pěstounů „jít“ do PPP a dobré zvládnutí odchodu dítěte z PPP, respondenti – odborníci i rodiče považovali odchod do dobrého prostředí.*

Tento fakt se následně shodoval i ve výpovědích respondentů, se kterými jsem vedla rozhovor.

Pro *Kristýnu* bylo důležité, aby si s novou rodinou „sedla lidsky“. Díky tomu pro ní odchod dítěte byl jednodušší. V opačném případě *Kristýna* zmiňuje (*„kdybych věděla, že má jít zpátky k biologické matce, která jede v drogách a tak dal, tak by to pro mě určitě bylo těžké“*).

Martinu na druhou stranu uklidňuje fakt, že dítě „bude s babičkou“, která se o dítě bude umět postarat. (*„u Aničky jsem věděla, že bude s babičkou, to jsem věděla hned, takže člověk nějak nemyslí...protože...u ní jsem byla rada, protože to její dýchání...mela jsem strašný strach o ni...(…) já jsem věděla, že je v pořádku, ale když to člověk slyší, tak je to ještě takové ujištění...“*)

Dana se dokonce setkala s biologickou matkou dítěte (*„no tak jsem si říkala, že to je ještě pěkný trdlo ta holka...má dvě děti a je to takovýhle trdlo“*), přitom si uvědomuje, že to „bude těžký, jestli jí ho bude vracet“. V případě *Dany* se však dítě navrácí do nové rodiny a *Dana* uznává, že pro ni samotnou je to lepší (*„no a že nakonec to dopadlo takhle pro mě líp...že jsem ho vrátila do rodiny, kde se o něj dobře staraj a jsou z něho nadšený“*).

Zkušenost *Alžběty* je však opačná. Při rozhovoru *Alžběta* reflektuje jak s manželem „*strašně těžce prožívali*“ návrat dítěte zpátky do rodiny, která dle jejího názoru nebyla vhodná. *Alžběta* vyjadřuje, jak doufala, že dítě půjde do nové rodiny (*„...byla v plánu jedna rodina, s kterou jsme se už začali stýkat a mysleli jsme si, že půjde tam...už to všechno tak vypadalo, že půjde tam“*). Nakonec však soudce rozhodl jinak a *Alžběta*

vzpomíná na svou reakci („no tak to jsme opravdu obrečeli, no takže já jsem musela přepnout v hlavě a musela jsem spolupracovat, aniž bych chtěla...prostě jsem to cítila jinak jo...ale už to neslo jinak...“).

Na základě toho byla pro Alžbětu spolupráce s rodinou těžká a byla si vědoma toho, že jí rodina příliš „nemusí“. V souvislosti s tímto si Alžběta vzpomíná („když jsem jí třeba dala tašku z věcmi jo...a jeho oblíbené věci...oblíbené hračky a oblíbené knížky všecko, co jsme mu vlastně koupili, tak jsem mu dala a...ona potom, když už tam byl úplně na pevně, když už tam bylo nastalo a bylo dohodnuto, ze si můžeme třeba zavolat s tím dítětem Tomáškem, tak jsem volala myslím po týdnu a on říkal...ty si mi dala všechno hnusný, vše samý hadry...on takhle se nikdy nevyjadřoval jo...prostě on byl od té tety takhle naočkovanej, aby nám takhle řekl, vpálil všechno jo....“všechno starý, maminka mi koupila lepší věci než si mi kupovala ty...“ jako bylo to strašně zraňující jo, ale já jsem věděla, že to je od té tety jo...“)

Z výše uvedených výroků jednotlivých respondentů vidíme, jak důležité je pro pěstouna navázat kladný vztah s novou rodinou a vědět, že je dítě v péči nové rodiny v pořádku. Tato oblast zkoumání mi přišla v souvislosti s reakcí pěstouna na odchod dítěte jako zásadní. Z tohoto důvodu bych této problematice chtěla věnovat celou samostatnou podkapitolu.

5.2 NÁSLEDNÁ REAKCE NA ODCHOD A PROŽÍVÁNÍ PĚSTOUNŮ V OBDOBÍ PO ODCHODU DÍTĚTE

V této podkapitole se budu nejprve zabývat obrannými mechanismy a copingovými strategiemi, které jsem v rámci rozhovorů s respondenty identifikovala. Dále se zaměřím na spiritualitu, která slouží jako podpůrný faktor zvládnání a vyrovnání se v období po odchodu dítěte. Na závěr se budu zabývat faktory přispívajícími k tvorbě citové vazby, které ovlivňují pěstounovo prožívání při následné ztrátě dítěte.

5.2.1 OBRANNÉ MECHANISMY A „COPINGOVÉ STRATEGIE“ JAKO NÁSTROJE SLOUŽÍCÍ K VYROVNÁNÍ SE S ODCHODEM DÍTĚTE

Jak jsem již zmínila v konceptuální části práce, pokud se člověk ocitne v těžké životní situaci, je pro něj přirozené vytvořit si určité obranné mechanismy, které napomáhají k omezení úzkosti pramenící z ohrožení sebepojetí. (Paulík, 2010, s. 77 – 78) Dle Paulíka (2010, tamtéž) je základem obranných mechanismů změna hodnocení a prožívání vnímané reality.

V odpovědích některých respondentů, jsem zaregistrovala několik momentů, kdy si pěstouni vytvořili (možná nevědomky) určité obranné mechanismy

Martina se například s odchodem dítěte vyrovnávala prostřednictvím obranného mechanismu „sociální izolace“ („myslím, že 14 dnů jsem nebyla schopná mluvit s nikým...jsem byla zalezlá někde“). Snažila se „vytěsnit“ a nemyslet na dítě („snažila jsem se nemyslet, opravdu já jsem pořád pracovala, abych na to nemyslela“) a zároveň pomocí „sublimace“ potlačit emoce do nějaké činnosti. („barák přestavěný, zahrada vykopaná ...furt jsem musela pracovat a nemyslet...to bylo děsný“).

Daniným obranným mechanismem bylo také „potlačení“ myšlenek („tak jsem po něm pak uklízela ty věcičky žejo...tak jsem si říkala, že si půjdu něco do města koupit). Ačkoliv na dítě nechtěla myslet, stále se k němu podvědomě vracela („místo, abych si koupila něco pro sebe, tak jsem si začala kupovat něco na mimino...a takovýchlety blbosti...nějaký hračky jsem ještě nakoupila“).

Tak jsem po něm pak uklízela ty věcičky žejo...tak jsem si říkala, že si půjdu něco do města koupit, a místo, abych si koupila něco pro sebe, tak jsem si začala kupovat něco na mimino...a takovýchlety blbosti...nějaký hračky jsem ještě nakoupila...říkám...mi ještě hrabe, jsem koupila nějakou panu dokonce, no a tak jsem si říkala, mě hrábne, že si tady oblíkám panenku žejo... (Dana)

Kristýna po odchodu dítěte také uklízí a dělá „takovou jakoby inventuru, čistku“.

„Pak už jsem začala skládat oblečení, uklízet, takovou jakoby inventuru, čistku, do krabic všechno uklidit a pak jsem začala dělat pořádek v plechovkách a pak už to postupně odeznívá...“ (Kristýna)

V rozhovorech, které jsem s respondenty vedla, mi určité výpovědi respondentů také asociovaly s copingovými strategiemi, které se dle Paulíka (2010, s. 81) zaměřují na obecnější a stabilnější charakteristiky chování v zátěžových situacích.

Svou pozornost jsem zaměřila na strategie zvládání krizových situacích. Paulík se v rámci této oblasti inspiruje od Vodáčkové a kol., která uvádí řadu strategií, které lze využít při zvládání krizí. (Vodáčková a kol. dle Paulíka, 2010, s. 95-97)

Dana se s odchodem dítěte vyrovnávala pomocí odreagování a sdílení se s kamarádkou.

„Pak jsem běžela si honem koupit dovolenou, to chtělo tu dovolenou a naštěstí kamarádka s tím počítala, že někam asi pojedeme...no a tak jsme s kamarádkou nakonec jeli na last minute na Rhodos, což bylo úžasný, že, tam jsem se z toho už jen tak jako vypovídala...a bylo tam krásně.“ (Dana)

U *Alžběty* a *Martiny* hrála velkou roli víra v Boha a naděje, že to všechno má nějaký smysl. *Alžbětě* také velmi pomohlo sdílet se o těchto věcech se svými blízkými přáteli.

„Já vím, že do tvé práce, když řeknu, že to byl Bůh tak nevím jak...[tazatelka: ale to můžeš říct, já tady...mám křesťanky aj...] takže Bůh, Bůh...(...) „Hodně mi pomáhalo, že jsem o tom mluvila s lidmi, které znám...jako na skupince a s jinými pěstouny...s něma jsem hodně mluvila...samozřejmě manžel...“ (Alžběta)

„Modlila jsem se a věděla jsem, že je v pořádku. To je asi jediné.“ (Martina)

5.2.2 SPIRITUALITA PĚSTOUNŮ JAKO PODPŮRNÝ FAKTOR ZVLÁDÁNÍ

Víra v Boha hraje v životě některých respondentů významnou roli. Jak píše Jargus (2008, s. 14) *„víra v Boha dává smysl a cíl životu s optimistickou vizí Boží pomoci v těžkostech a Boží záchrany ve zlém a ve smrti“*. Přesto, že se pěstouni nepotýkají se

smrtí, mohou po odchodu dítěte zažívat velkou ztrátu. Vědomí toho, že má Bůh vše pod kontrolou, může napomoci tomu, aby se člověk rychleji vyrovnal se ztrátou, kterou prožívá. Mudr. Karel Nešpor (2013) potvrzuje a dokládá, že „*spiritualita souvisí s lepším duševním stavem, odolností vůči stresu a lepším zvládním zátěžových událostí.*“

Po těžkém odchodu dítěte poslala sociální pracovnice Alžbětu za psycholožkou („*ta sociální pracovnice si myslela, že se z toho zhroutím*“), nicméně Alžběta věděla, že jí může pomoci hlavně Bůh.

„*Já vím, že do tvé práce, když řeknu, že to byl Bůh tak nevím jak... [tazatelka: ale to můžeš říct, já tady mám křesťanky aj...] takže Bůh, Bůh, no určitě, protože já jako...ta sociální pracovnice si myslela, že se z toho zhroutím, tak poslala mi psycholožku, která prostě...no jako nasedly jsme si jo...takže jako, já jsem věděla, že mi tohle nepomůže...*“

Martina se po odchodu dítěte „*snažila nemyslet*“. Díky tomu, že se však „*modlila*“, měla jistotu toho, že je dítě v pořádku.

„*Snažila nemyslet, opravdu já jsem pořád pracovala, abych na to nemyslela, modlila jsem se a věděla jsem, že je v pořádku. To je asi jediné...*“ (Martina)

Dle Kristýny proběhlo předání „*díky Bohu úžasně a famózně*“. Sama si je však vědoma toho, že to „*Bůh přehladil*“ a že není vždy v kompetenci pěstounů, aby předání proběhlo tak dobře.

„*Díky Bohu za to, jak to proběhlo a myslím si, že po takové době jsme to předání zvládli úplně úžasně a famózně, ale že to není vždycky náš vliv... Pán Bůh to tak přehladil úžasně.*“ (Kristýna)

5.2.3 FAKTORY PŘISPÍVAJÍCÍ K TVORBĚ CITOVÉ VAZBY A OVLIVŇUJÍCÍ PROŽÍVÁNÍ NÁSLEDNÉ ZTRÁTY

Jedna z dalších oblastí, která významně ovlivňuje prožívání pěstounů po odchodu dítěte, je tvorba citové vazby, kterou si pěstoun vytváří k dítěti již na samém začátku.

V rámci rozhovorů s respondenty jsem rozpoznala několik faktorů, které mohou vést k vytváření silnější citové vazby. Jeden z faktorů, který jsem identifikovala, je časové období. Čím déle pěstoun pečuje o dítě, tím více má tendenci se citově navázat.

Dalším faktorem může být intenzita vztahu a citové vazby, kterou si pěstoun během péče o dítě vytvoří. Čím více se pěstoun k dítěti naváže, tím hůř se vyrovnává s jeho ztrátou. Jak jsem již zmínila v teoretické části práce, právě citovou vazbu mezi pěstounem a dítětem považují někteří odborníci, ale i pěstouni za největší riziko. (Středisko náhradní rodinné péče, 2011, 56 - 60)

Dana své první dítě „měla 4,5 měsíce“, což v porovnání s jinými respondenty není tak dlouho. Přesto však vnímá, že to nebylo jednoduché, protože jej měla téměř od narození („měla jsem ho z porodnice, takže to bylo vlastně moje první miminko, takže jsem na něho byla citově navázaná hodně si myslím“).

Alžběta měla chlapce „rok a půl“. Když jsem se jí ptala jak je to možné, Alžběta reflektuje („noo...jo jo, byl u nás hrozně dlouho, ale to bylo dáno tím, že...to je prostě tak, soudy pracují pomalu, opravdu úředníci no jako...dají to stranou, protože teď nic nehoří žejjo, to dítě je zabezpečené, takže co...“). Alžběta zmiňuje, že se k dítěti „hodně“ navázala. Přesto, že to s ním nebylo vždy jednoduché, bylo to její „zlatíčko“

[tazatelka: „No a 1,5 to je asi hodně to si k němu asi hodně přimknula že?] *No hodně no, hodně, protože na jednu stranu on sice byl divoký, ale na druhou stranu byl zlatíčko opravdu takový...“*

Pro *Beátu* také nebyl odchod dítěte jednoduchý, vždyť jej měla v péči „více než rok“. Její reakce pouze potvrzuje, jak moc k dítěti byla citově navázaná („jo a mě to v tom autě dostávalo, jakože, že už ho nevidím, že už patří jinam“).

„eeh když jsme měli toho druhýho více než rok a tam bylo vlastně, že už všechno proběhlo... jo a mě to v tom autě dostávalo, jakože, že už ho nevidím, že už patří jinam“).
(*Beáta*)

Boris v souvislosti s citovou vazbou souhlasí s tím, že se „toho lidí nejvíc bojí“, na druhou stranu zmiňuje, jak moc se mu líbilo, když na školení potkal lidi, kteří sice měli „pocit, že nedokážou odevzdat to dítě“, na druhou stranu však zmínili možnost ujmout se

dítěte na stálo, v případě, že „natolik přilnou k tomu dítěti“. Jejich vysvětlení je následující („tak sice selháte před systémem, ale zachráníte jedno dítě...máte právo říct, já ho nedokážu dát pryč...“).

„Jo toho se lidi nejvíc bojí...víš co (Boris) my jsme se nebáli, protože my jsme absolvovali takovej rok masírování, školení.... A to bylo drsný to školení, ale na tom školení se mi líbilo to, že někteří lidi, kteří měli tento pocit, že nedokážou odevzdat to dítě, tak říkal, ale vy si z toho nedělejte problém...pokud natolik přilnete k tomu dítěti, že vy byste si ho chtěli nechat, tak sice selháte před systémem, ale zachráníte jedno dítě...máte právo říct, já ho nedokážu dát pryč...“ (Boris)

Beáta se do rozhovoru hned zapojuje a vyjadřuje, jak je pro ni zásadní vědět, s jakým úmyslem tuto práci dělá. („Je asi strašně důležitý, s čím já do toho jdu do té práce a já jsem s tím šla do toho, že chci pomoci tomu dítěti a vím, že půjde dál jo? Čili já to mám v hlavě furt a chci pomoci více dětem.“) Sama si je však vědoma toho, že si k dítěti musí vytvořit citovou vazbu, díky které pak odchod dítěte není vždy jednoduchý. („ono na jednu stranu řeknu, že to není úplně nejsnazší to děťátko odevzdat, protože já si k němu musím vytvořit absolutně pevný citový pouto, jak k vlastnímu a to jsou moje děti...“)

V této souvislosti Boris zmiňuje informaci, kterou četl někde na internetu – „pěstouni si nesmí vytvořit citový pouto k dítěti“ Beáta na to ihned reaguje („to je blbost, jako co bych dala tomu dítěti, kdybych si nevytvořila vztah k tomu dítěti...“).

Na základě toho, co Martina říká, se můžeme domnívat, že si také myslela, že k dítěti nemůže přilnout. Oblast citové vazby komentuje slovy („každý den si říkáte, nemůžete k tomu přilnout, nemůžete k tomu přilnout, nemůžete mít k tomu miminku takovej vztah, že byste ho sežrali, ale stejně ho máte...i když si říkáte, že to nejde, ale prostě to tak je“).

V souvislosti s citovou vazbou Alžběta srovnává, jak vnímá odchod dítěte z perspektivy pěstounské péče na přechodnou dobu a jak se člověk citově zapojuje, na rozdíl od vychovatelek v dětském domově.

„Když to dítě vyrůstá v děcáku a ty víš, že jde třeba do biologické rodiny a ta rodina...ty víš, že tam bude začouzeno, že ty děcka nebudou mít co jíst, ale prostě to dítě

tam je vráceno...a ty seš jenom teta v dětském domově, tak tam máš další děti...zapomeneš na to, řekneš si...no to je hrozný, ale když máš vlastně to dítě pořád...pár měsíců nebo třeba rok a víc...tak to je právě tohle těžší...a to jsem si myslela, že tohle semnou tak nezamává...tak jsem si říkala, že přece já jenom potřebuju, vždyť já mám svoje vnoučata, mam svoje děti, tak já nemám potřebu se někde...zapojovat citově...no, no...ale stejně, byl to kus života...“ (Alžběta)

5.3 NAVÁZÁNÍ Kladného vztahu s novou rodinou

Oblast navázání kladného vztahu pěstouna s novou rodinou má dle mého názoru zásadní roli v procesu prožívání pěstouna při odchodu dítěte. Jsem si vědoma toho, že tato oblast zkoumání není nikde teoreticky ukotvena. Avšak na základě rozhovorů jsem vypořadala, jak podstatné je pro práci pěstouna vědět, kam bude dítě následně umístěno.

Díky tomu, že *Kristýna* ví, do jaké rodiny dítě půjde, je pro ni „jednodušší“ odevzdat dítě, které měla ve své péči. Za zásadní však považuje vědomí, že si s novou rodinou „sedly“.

„Vím, že jsem poznala tu novou rodinu a sedli jsme si lidsky, tak to pro mě určitě bylo jednodušší, než kdybych věděla, že to dítě se vrací do poměrů, kde by se nemělo dobře...tak to nazvu jo...takže kdybych věděla, že má jít zpátky k biologické matce, která jede v drogách a tak dal, tak by to pro mě určitě bylo těžké.“ (Kristýna)

Beáta si našla takový vztah k rodině, že jí přijali za svou. Bylo pro ni však podstatné vidět, že nová rodina žila „spořádaně a měli se rádi“.

Já jsem si během pár minut najit takový vztah k té rodině, že mě fakt přijali a říkali, že jsem jejich. Ne ale tak jako já mám ráda romskou muziku, takže na to téma jsme se se chytli jako na začátku a už to pomohlo...viděli, že já jsem je neodsoudila jako lidi, že já jsem přišla s otevřeným srdcem. Bylo vidět, že jako rodina žili chudě ale spořádaně a měli se rádi, bylo vidět, že to funguje v té rodině. (Beáta)

V *Alžbětině* případě šlo dítě zpátky do biologické rodiny, která dle jejího názoru nebyla vyhovující. *Alžběta* popisuje, že odchod dítěte do rodiny, která „touží po miminku a chce ho“ v pěstounech vyvolává „radost“. V opačném případě se však „těžko předává“.

„Když ti to děťátko odejde to adoptivní rodiny, tak máš vlastně radost, protože tady je rodina, která touží po miminku a chce ho...a samozřejmě, že ti bude smutno, ale víš, že je tady někdo, kdo ho chce...jo kdežto u toho Tomáška já jsem neměla pocit, že ho tam ta paní chce, já jsem spíš měla pocit, že ona chce svoji práci, jakože chce peníze a ne jeho a to se pak těžko předává.“ (Alžběta)

Z jednotlivých rozhovorů také vyplynulo, že jsou pěstouni velmi rádi, když mohou prohlubovat vztahy s novou rodinou.

Kristýna v této souvislosti mluví dokonce o „přátelství“, které bude pokračovat.

„Jsmo domluveni, že oni přijedou k nám a je to úžasné v tom, že to přátelství bude i pokračovat... takže asi tak joo, lidsky jsme si sedli a ...myslím si, že jo...“ (Kristýna)

Dana je „šťastná“, když vzpomíná na dítě a novou rodinu („Já, když mám to jedno pryč...tak furt na něj myslím, že to je moje dítě a když mi pošlou fotku, tak jsem šťastná, když píšou, že se stává, když pojedou do Prahy, tak jsem ráda žejo...ať se stává, já bych je rada viděla...“) (*Dana*)

V případě *Alžběty* se nová rodina zdráhá kontaktu. *Alžběta* vyjadřuje své pochybnosti („dělám si starost o něj jak se asi má, jestli mu ta teta neublíží, jak tam vyrůstá...“).

Z jednotlivých rozhovorů vyvstává, jak zásadní je pro pěstouna navázat dobrý vztah s rodinou a mít jistotu, že je dítě v dobrých rukou. Poněvadž je daná potřeba u pěstouna naplněna, je pro něj snazší vyrovnat se s odchodem dítěte

5.4 ROLE GENDERU V PROCESU PŘEDÁVÁNÍ A PROŽÍVÁNÍ NÁSLEDNÉHO OBDOBÍ PO ODCHODU DÍTĚTE

Na základě rozhovorů, které jsem s respondenty vedla, mi přišlo zajímavé, jak se ženy vyjadřují o svých mužích v souvislosti s odchodem dítěte. Přesto, že je matka nejčastější osobou, se kterou má dítě citový vztah (Matějček, 1986, s. 95), role manžela nebo partnera může v procesu předávání nebo po odchodu dítěte plnit významnou roli. V této souvislosti bychom si tedy mohli klást otázku, jakým způsobem vnímají muži odchod dítěte.

V rámci výzkumu jsem provedla rozhovory s pěti respondenty. Z toho dva manželské páry vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu společně a další dvě respondentky mají manžela nebo partnera. Pouze jedna z respondentek dělá pěstounskou péči na přechodnou dobu sama.

Téma mé práce je zaměřené především na reakci pěstounů na odchod dítěte, popř. jakým způsobem se se ztrátou dítěte vyrovnávají. Z tohoto důvodu jsem zachytila pouze občasné zmínky, které se týkaly mužů a jejich vnímání celé situace.

Alžběta patří mezi respondentky, které vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu spolu s manželem. Při otázce, jak prožíval manžel odchod dítěte, *Alžběta* reflektuje („on to prožíval trošku líp než, protože pro něj odešla konkurence“). *Alžběta* vysvětluje, že dítě na manžela strašně žárilo („kdykoliv se ke mně přiblížil nebo s námi chtěl mluvit, tak mu dělal schválnosti jako...“). Nakonec dodává, že byl manžel „v podstatě i rád“, a to právě z důvodů těžké a náročné situace.

Kristýna naopak přichází s tvrzením, že si myslí, že hůře to „všude“ nesou muži.

„*Já si myslím, že hůř to nesl můj manžel podstatně...a to si myslím, že všude ti mužové nesou.*“ (*Kristýna*)

V souvislosti s tématem předávání jsem se ptala, zda muž také bydlí v nové rodině dítěte. *Beáta* konstatuje, že se manžel odděluje „úplně jiným způsobem“. Ona má na rozdíl od něho více času na zpracování faktu, že dítě půjde pryč.

„*Nee...takže on se odděluje zase úplně jiným způsobem, ...já (Beáta) mám na to ten čas, kdy jsem u té nové rodiny, kdy já postupně odcházím.*“ (*Beáta*)

Dana se svým přítelem nežije, ale jinak jsou partneri. *Dana* sice nezmiňuje, jak její přítel vnímal odchod dítěte, vzpomíná si však na jeho reakci, když mu řekla, že začne s pěstounskou péčí na přechodnou dobu („z toho nejdřív byl trošku vedle, že to chci dělat“). Pak si ale vzpomíná, že bylo „zvláštní“, že ačkoliv si ze začátku neuměl představit, že by s dítětem mohl navázat nějaký citový vztah, nakonec se na dítě „upnul“ stejně jako ona.

„Takže ten z toho nejdřív byl trošku vedle, že to chci dělat...to bylo zajímavý, že vlastně, když jsem jela do té porodnice, tak to měl čas, tak to jel semnou... od ty doby se na toho chlapečka upnul taky, což bylo zvláštní žejo, protože si to nedovedl představit, že by jako měl rád cizí dítě žejo...(…) no a předtím říkal, co s tím chci dělat, že vlastně nebudu mít čas na něho... žejo protože ty chlapy jsou sobci, tak teďka pro tu holčičku semnou taky jel...a ta holčička byla roční, tak tam jsme jeli k babičce pro ni, no a zajímavý bylo zase...(…) ona se pověsila na toho máho chlapa...a normálně s náma odešla...a zase od začátku ona ho miluje a on taky...“ (Dana)

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zjistit, jak pěstoun vnímá období po odchodu dítěte, které mu bylo svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, a jak na odchod dítěte reaguje. Pro lepší orientaci jsem si tento cíl rozdělila na dva podcíle. Hlavní metodou byl kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu.

Na základě provedeného výzkumu byly z jednotlivých výpovědí respondentů patrné podobnosti týkající se procesu prožívání v období po odchodu dítěte ze své péče. Téměř všichni respondenti se shodli na tom, že je pro ně v procesu předávání důležité navázat s novou rodinou dítěte kladný vztah. Díky tomu se pěstouni umí s odchodem dítěte a jeho ztrátou lépe vyrovnat. Toto zjištění pro mě bylo v rámci výzkumu nejzajímavější a překvapilo mě, že jsem při psaní konceptuální části nenarazila na žádnou publikaci, která by se tímto jevem více zabírala.

V případě odchodu dítěte jsem zkoumala, jakým způsobem se pěstouni se ztrátou dítěte vyrovnají. Jejich způsob vyrovnání se s těžkou situací se mi asocioval s obrannými mechanismy, o kterých píše Paulík ve své knize Psychologie lidské odolnosti. Každý komunikační partner se vyrovnával se ztrátou jiným způsobem. Někteří se spíše stáhli do ústraní od společnosti, druzí se zase snažili vytěsnit nebo potlačit myšlenky na dítě zaměřením se na jinou činnost.

Důležitým podpůrným faktorem zvládnání byla také spiritualita, která v životě některých pěstounů hrála významnou roli. Důležitost spirituality potvrzuje také Vodáčková a kol., která uvádí právě víru a naději, jako jednu ze strategií zvládnání krizových situací. Další strategii, kterou pěstouni po odchodu dítěte využívali, byla možnost pěstouna sdílet své pocity se svými blízkými.

Svou pozornost jsem ve výzkumu také zaměřila na oblast citové vazby, která je nedílnou součástí pěstounské péče na přechodnou dobu. Identifikovala jsem dva faktory, které přispívají k tvorbě citové vazby a které následně ovlivňují pěstounovo prožívání při odchodu dítěte. Významným faktorem bylo časové období a celková intenzita vztahu a citové vazby. V této souvislosti považovali všichni respondenti za důležité navázat s dítětem vztah a vytvořit si k němu citové pouto. Lze tedy předpokládat, že si pěstoun

musí k dítěti vytvořit citový vztah, aby mohl vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

V závěru výzkumu jsem se zaměřila na další vynořivší se kategorii – roli genderu v procesu prožívání, předávání a následného období po odchodu dítěte. Ačkoliv tato oblast nebyla mým cílem zkoumání, zaujalo mě, jak se o svých manželech a partnerech respondentky vyjadřovaly. Bylo by zajímavé provést podobný výzkum za účelem porovnání, jakým způsobem vnímají odchod muži a ženy a zda na základě genderu existují nějaké odlišnosti v procesu prožívání a ztráty dítěte.

V rámci rozhovorů jsem také zaregistrovala, jak je pro pěstouna signifikantní projít si určitým obdobím smutku, aby se mohl vyrovnat se ztrátou dítěte. V této souvislosti se mi připomněl výrok Špatenkové (2011, s. 56), která potvrzuje, že *„proces truchlení představuje určitý způsob zpracování této ztráty, proces vyrovnání se s danou situací“*.

Osobně pro mě byly rozhovory s pěstouny velmi přínosné. V průběhu každého rozhovoru jsem s respondenty narazila na spoustu jiných oblastí, které by bylo zajímavé také prozkoumat. Příkladem by mohl být výzkum týkající se obecně systému pěstounské péče na přechodnou dobu, a právě role a úlohy sociálního pracovníka v tomto systému.

Na závěr doufám, že tato práce může být cenným příspěvkem do diskuse o pěstounské péči na přechodnou dobu. Byla bych také moc ráda, kdyby tato práce mohla jak pomoci lidem, kteří přemýšlejí o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, tak zároveň sloužit ostatním pěstounům jako povzbuzení v období po odchodu dítěte ze své péče.

ABSTRAKT

Cílem této práce bylo zjistit, jak pěstoun vnímá období po odchodu dítěte, které mu bylo svěřeno do péče na přechodnou dobu a jak na odchod dítěte reaguje. Pro přesnější získání dat, jsem zvolila metodu kvalitativního přístupu. Práce je rozdělena na konceptuální a empirickou část. V konceptuální části se zabývám pojmy, které se vztahují k tématu, nejprve obecnému vymezení pěstounské péče na přechodnou dobu, poté odchodu dítěte z péče pěstouna a následnému období po odchodu dítěte od pěstouna. V empirické části popisuji metodu kvalitativního výzkumu a interpretuji získaná data. V závěru shrnuji výsledky výzkumu.

Klíčová slova: pěstounská péče na přechodnou dobu, umístění dítěte do rodiny, předávání, citová vazba, potřeby pěstounů

ABSTRACT

The main focus of this thesis is to determine how foster parents react when the child that has been placed under their temporary foster care leaves and how are they able to handle emotionally the period that follows after. For a more accurate data acquisition I chose the qualitative research method. The thesis is divided into conceptual and empirical part. In the conceptual part I focus on terms dealing with our topic, firstly with the general determination of temporary foster care, after that on child leaving the foster parents and finally the period after a child left the foster parents. In the empirical part I describe the qualitative research method and interpret acquired data. In the conclusion I summarize the results of this research.

Keywords: temporary foster care, child placement, transfer, emotional bond, foster parents needs

BIBLIOGRAFICKÝ SEZNAM

Odborná literatura

Bowlby, J. (2013). *Ztráta – smutek a deprese*. Praha: Portál, s. r. o.

Gabriel, Z., Novák., T. (2008). *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Children's services Practice Notes (1997). *Seperation, Loss and Foster parent retention*. Vol. 2, č. 4, s. 6. Dostupné 5. 3. 2016 z: http://www.practicenotes.org/vol2_no4/cspnv2_4.pdf.

Jargus, M. (2008). *Odborníci oprávněně vytykají duchovním tendenci nahrazovat závislost na drogách jinou závislostí – na náboženské víře*. Sociální práce/Sociální práce 4 s. 14 Dostupné také z: <http://socialniprace.cz/soubory/2008-4-130102145743.pdf>.

Kübler-Rossová, E. (1992). *Hovory s umírajícími*. Signum Unitatis.

Langmeier, J., Matějček, Z. (1974). *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum.

Lečbých M., Pospíšilíková K. (2012). *Česká verze škály experiences in close relationships (ECR): Pilotní studie posouzení vztahové vazby v dospělosti*. E- psychologie (Elektronický časopis ČMPS) roč. 6, č. 3, s. 2. Dostupné 5. 3. 2016 z: <http://e-psycholog.eu/pdf/lecbych-pospisilikova.pdf>.

Matějček, Z. (1986). *Rodiče a děti*. Avicenum.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2013). *Vývojová psychologie pro sociální práci*. Dostupné 5. 3. 2016 též z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14812/VP_nahled.pdf.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Nešpor, K. (2013). *Spiritualita v psychiatrii*. Psychiatrie pro praxi 14(2):51. Dostupné 5. 3. 2016 z: <http://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2013/02/01.pdf>

Paulík, K. (2010). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Strauss, A., Corbinová J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Albert Boskovic.

Špatenková, N. (2013). *Poradenství pro pozůstalé – Principy, proces, metody, 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Špatenková, N., a kol. (2011). *Krizová intervence pro praxi – 2., aktualizované a doplněné vydání*: Praha: Grada Publishing, a. s.

Zezulová, D. (2012). *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, s. r. o.

Prameny:

Edelstein, S. (1981). *When foster children leave: Helping foster parents to grieve*. NYS Citizens' Coalition for Children, Inc. Dostupné: 5. 3. 2016 z: http://www.co.larimer.co.us/fostercare/pride/wk4_grieving.pdf.

Klimeš, J. (2012). *Přechod, předávání dítěte a exkluzivita vztahů*. Dostupné 5. 3. 2016 z: <http://docplayer.cz/2781404-Prechod-predavani-ditete-a-exkluzivita-vztahu-phdr-mgr-jeronym-klimes-ph-d-2012-http-www-klimes-us.html>.

Královehradecký kraj. *Kritéria výběru pěstounů na přechodnou dobu*. Dostupné 5. 3. 2016 z: <http://ospod.kr-kralovehradecky.cz/cz/pppd/kriteria-vyberu-pestounu-na-prechodnou-dobu-78882/>.

Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Článek 32.

Macela, M. (2013). *Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu*. MPSV. Dostupné 5. 3. 2016 z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf

Ministerstvo práce a sociální věci. (2011). *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha. Dostupné 5.3 2016 z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15309/PPPDpro_nejmensi_deti.pdf

Tým dobré rodiny (2011). *Pro osvojitele, kteří se chystají převzít dítě z PPPD*. Dostupné 5. 3. 2016 z: <http://www.rpp.cz/inpage/pro-osvojitele/>

Středisko náhradní rodinné péče o. s. (2011). *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Praha. Dostupné 5. 3. 2016 též z: http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/nrp_jak_dal_s_pestounskou_peci_na_prechodnou_dobu.pdf.

Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.

Zákon 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

SEZNAM ZKRATEK

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NRP – Náhradní rodinná péče